БЕЛАРУСКАЯ МАЛАДЗЁЖНАЯ ГАЗЕТА

ЧЫРВОНАЯ ЧЗ ЗМЕНА

22 сакавіка 1994 г.
Аўторак
№ 31(13748)
Кошт у розніцу 50 рублёў
Выдаецца з 1921 года

Малюе Віктар ДУБОВІК

130 гадоў прамінула, як узышоў на эшафот Кастусь Каліноўскі — рэвалюцыянер-дэмакрат і мысліцель, кіраўнік паўстання 1863—64 гг. на Беларусі і Літве.

Вінцэнт Канстанцін (сын Сымона) Каліноўскі — наш нацыянальны герой. Нарадзіўся ён у шляхецкай сям'і ў Мастаўлянах Гродзенскага павета 21 студзеня 1838 года. Вучыўся ў Свіслачы, Маскве, Пецярбургу. У 1861 годзе вярнуўся ў Беларусь, дзе ўжо спела паўстанне супраць царскага самаўладства. У 1862—63 гадах выдаваў першую беларускую нелегальную газету "Мужыцкая праўда". Яська-гаспадар з-пад Вільні (псеўданім К. Каліноўскага) заклікаў да змагання за нацыянальную і сацыяльную волю, за вяртанне бацькоўскай веры — уніі, за незалежнасць нашае зямлі ад Польшчы і Расіі.

Паўстанне было жорстка задушана. Пакарана смерцю 128, выслана на катаргу — 853, на пасяленне ў Сібір — 504 чалавекі. Многія населеныя пункты былі спалены.

К. Каліноўскага арыштавалі ў віленскіх Святаянскіх мурах 10 лютага 1864 года. А 22 сакавіка ён быў публічна павешаны на плошчы Лукішкі, яго цела закапалі на Замкавай гары ў Вільні.

Захаваўся духоўны запавет К. Каліноўскага — "Пісьмо з-пад шыбеніцы", яго развітальныя вершы.

Кур'ер "ЧЗ"

Ад перагавораў – да справы

У Мінску завяршыўся чарговы раунд беларуска–амерыканскіх перагавораў на ўзроўні міністэрстваў абароны.

На працягу тыдня напружана працавалі дэлегацыі экспертаў, якія ўзначальвалі з беларускага боку першы намеснік міністра абароны рэспублікі Аляксандр Тушынскі, а з амерыканскага — менеджэр праграмы па рэалізацыі міждзяржаўнага пагаднення аб аднаўленні навакольнага асяроддзя Вільям Мун. Яны абмяркоўвалі і адпрацоўвалі ў дэталях падыходы і сродкі ажыццяўлення праекта рэкультывацыі былых ракетных ядзерных аб'ектаў на тэрыторыі Беларусі, якія да гэтага часу з'яўляюцца пагрозай для навакольнага асяроддзя. У прыватнасці, амерыканцы разам з вядучымі спецыялістамі ўзброеных сіл нашай рэспублікі агледзелі і папярэдне абследавалі стан затопленых шахт ядзерных ракет у Пастаўскім раёне.

Не застануцца ўбаку

Саюз прадпрымальнікаў Рэспублікі Беларусь палічыў немагчымым знаходзіцца ў баку ад палітычнай барацьбы. Такое рашэнне прынята на праведзеным першым пасяджэнні новага саставу савета гэтай арганізацыі.

У бліжэйшыя дні савет выступіць з заявай "Аб палітыка-прававой і эканамічнай сітуацыі ў Рэспубліцы Беларусь".

БЕЛІНФАРМ.

Граф Прушынскі робіць ход "Е2–Е4"

У падземным пераходзе Метрапалітэна атрымаў з рук ветлівага чалавека аркуш з партрэтам графа Аляксандра Прушынскага пад загалоўкам "Першы кандыдат у прэзідэнты".

Здаецца, пакуль парламентарыі спрачаліся аб правілах правядзення першых прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі, Аляксандр Ксавер'евіч, як сапраўдны гросмайстар, вырашыў зрабіць дэбютны ход у складанай партыі выбарчай кампаніі. І тут можна толькі пазайздросціць яго аператыўнасці. У лістку падкрэсліваецца, што з беларускай эміграцыі граф першым вярнуўся на радзіму. А Прушынскі прапаноўвае сваю кандыдатуру на высокую пасаду невыпадкова — ён мае канкрэтную праграму эканамічнага і культурнага адраджэння Беларусі, пабудаваную на багатым вопыце паспяховай прадпрымальніцкай дзейнасці, глыбокім веданні нацыянальных абставін і арыгінальным падыходзе да вырашэння дзяржаўнага крызісу.

Дарэчы, на адваротным баку аркуша змяшчаюцца і тэзісы з перадвыбарчай праграмы графа Прушынскага.

Якаў ЯСЭПКІН.

Электрычкі таксама "паехалі"

Самым танным відам транспарту ў рэспубліцы пакуль былі электрычкі. Але і яны, відаць, не жадаюць адставаць ад павальнага росту цэн.

Так, з 20 сакавіка цэны на праезд у электрычках выраслі адразу ў два разы. Але, як паведамілі ва Упраўленні беларускай чыгункі, гэты від транспарту ўсё роўна застаецца пакуль што стратным. Так што трымайцеся, спадары дачнікі, рыхтуйце не толькі слоікі для кампотаў, але і тоўстыя кашалькі.

А.СЦЯПАНАЎ.

Дзе выйсце з крызісу?

Адбылося пасяджэнне аргкамітэта беларуска–польскага навукова–практычнага семінара "Шляхі выхаду з эканамічнага крызісу дзяржаў Усходняй і Цэнтральнай Еўропы".

Гэты семінар адбудзецца 27 сакавіка ў актавай зале Беларускага гуманітарнага адукацыйна-культурнага цэнтра. Галоўнай падзеяй семінара будзе даклад аўтара так званай польскай рэформы прафесара Лешака Бальцаровіча. З дакладамі выступяць таксама старшыня праўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь Станіслаў Багданкевіч, вядомыя беларускія эканамісты Іван Лемяшэўскі і Уладзімір Кулажанка. Затым адбудзецца дыскусія з удзелам беларускіх і польскіх навукоўцаў і прадпрымальнікаў.

Чытачоў "Чырвонай змены", напэўна, зацікавіць, а як жа трапіць на семінар. Адкажам стрымана: актавая зала разлічана на 150 месцаў ды і абмеркаванне навукова-эканамічных праблем не для шырокай публікі. Калі ўсё ж хтосьці сур'ёзна пажадае навучыцца чаму-небудзь на семінары, таму раім пазваніць у Згуртаванне прадпрымальнікаў Беларусі па тэлефонах 21-35-03, 76-86-70.

Святлана КУЛІКОВА.

Творчая сталасць. Якая яна?

Учора ў Белдзяржфілармоніі адбыўся аўтарскі вечар заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь кампазітара Валерыя Іванова. Дарэчы, ён з'яўляецца членам рэдкалегіі нашай газеты.

На яго думку, у жыцці творчай асобы надыходзіць момант, калі неабходна праверыць сябе на прафесіянальную прыгоднасць. Таму вось гэты вечар і з'явіўся своеасаблівым экзаменам на творчую сталасць, які пацвердзіў правільнасць шляху, што выбраў беларускі кампазітар.

Валерый Іваноў больш вядомы шырокай аўдыторыі, безумоўна, як стваральнік папулярных песень. Але на яго рахунку — шмат твораў сімфанічных і для аркестра народных інструментаў, а таксама для кіно і тэатра.

Сааўтар многіх песень Іванова Уладзімір Някляеў лічыць яго "кампазітарам ад Бога". Аднаго разу паэт заўважыў, што "можа знешне ён і прайграе ў канкурэнцыі з больш спрытнымі і мітуслівымі, аднак піша сапраўдную музыку, арыгінальную, адметную толькі яго ўласцівым талентам і тою якасцю, якую найбольш дакладна, бадай, можна вызначыць як інтэлігентнасць".

Ірына ШУКЕВІЧ.

"Сонечныя вітаміны" атрымалі прапіску

Міністэрства аховы здароўя рэспублікі дало пуцёўку ў "жыццё" новаму аздараўленчаму безалкагольнаму напою з заманлівай і прывабнай назвай "СанВіта", што азначае "Сонечныя вітаміны".

Яго аснову складае цэлы букет натуральных сокаў з апельсіна, мандарына і лімона. Усё гэта пастаўляецца ў Мінск з паўднёваамерыканскага штата Фларыда.

У сталіцу Беларусі дастаўлена вітамінная сыравіны з цытрусавых амаль на паўтара мільёна літраў гэтага гаючага напою.

"СанВіта" вызначаецца не толькі водарам, але і тым, што ў ім знаходзіцца ў неабходнай для арганізма дазіроўцы той набор вітамінаў, бялку, якія станоўча ўздзейнічае на імунную сістэму чалавека. Ён вельмі карысны і дзецям, і дарослым. Паводле ацэнкі спецыялістаў, напой аказвае таксама антырадыяцыйнае ўздзеянне, якое так неабходна жыхарам Беларусі.

Першая партыя напою "СанВіта" паступіла ўжо ў гандлёвую сетку Мінска, а хутка яго шлях праляжа і ў самыя розныя куткі нашай рэспублікі.

Міхаіл ЛІБІНТАЎ.

З юбілеем!

Нашаму калегу Давіду Саламонавічу Пінхасіку споўнілася 80 гадоў. Свой лёс з "Чырвонай зменай" ён звязаў у 1933 годзе.

Разам са сваімі сябрамі — чырваназменаўцамі старэйшага пакалення прымаў удзел у стварэнні рамантычнай і суровай гісторыі краіны, пра якую сённяшнія юныя чытачы маюць зусім малыя звесткі. Пра тыя далёкія журналісцкія дні Давід Саламонавіч успамінаў летась на старонках нашай газеты.

Мы віншуем юбіляра са слаўнай датай і зычым яму шчаслівага і доўгага жыцця.

Чырваназменаўцы.

Курсы валют на 21 сакавіка:

	Даляр ЗША		Ням. марка	
	Скупка	Продаж	Скупка	Продаж
"Комплекс"	12000	12480	7100	7380
"Прыор"	11500	12000	6800	7110
"Пошук"	12000	12400	7000	7200

ІНТЭРВ'Ю Ў НУМАР

Мікалай ЛАРКОВІЧ, член рэдкалегіі газеты:

"Час сеяць хлеб, а не толькі гаварыць аб ім"

Цяжкі старшынёўскі хлеб. Усяго прыходзілася паспытаць і Мікалаю Мікалаевічу Ларковічу, дырэктару племзавода "Леніна", Горацкага раёна Магілёўскай вобласці. Сёння наш карэспандэнт задаў Мікалаю Мікалаевічу па тэлефоне некалькі пытанняў.

— Вясна. Не за гарамі час сяўбы. Як адчувае сябе сёння кіраўнік гаспадаркі? Чым жыве, з чаго пачынае працоўны дзень?

— Шукаем грошы. Колькі рэалізавана прадукцыі, што на падыходзе, якія рэзервы. Настаў такі час, калі запас у нас ніхто не трымае. Інфляцыя паядае амаль усё, толькі крыху прамарудзь. Сапраўды - праблем мора. Тых датацый, якія выдзеліла дзяржава па льготных крэдытах, вёсцы, пэўна, не хопіць, таму і круцімся, каб нешта зэканоміць, прыкупіць. Не перабольшу, калі скажу, што сёння кіраўнікі гаспадарак сталі падобнымі больш на камерсантаў. Нават іншы раз прыкра, нyёмка, як цябе джынсавыя хлопчыкі рабуюць, нажываюць на сялянах, гэтых гаротніках, грошы. У нас проста няма часу займацца камерцыяй, а вымушаны. Але нават у гэтым тлуме не разгубіліся, справы не такія ўжо і дрэнныя. Калі, напрыклад, надоі ў мінулым годзе склалі тры тысячы кілаграмаў на карову, то ў гэтым - амаль каля пяці тысяч. Што датычыць сяўбы - пасеем. Штаны, як кажуць, знімем, а пасеем. Палітыка палітыкай. Пра хлеб менш гаварыць трэба, а рабіць справу.

— Племзавод «Леніна» на мяжы з Расіяй. Ці не шкодзіць гэтае суседства гаспадарцы, тым больш, што там жывуць больш заможна?

— Якое "больш заможна". Там у агульным эканоміка мацнейшая, больш стабільная, а жывуць, я б сказаў, лепей у нас. Нас не падзеліць ніякая мяжа. Наша гаспадарка, не пабаюся гэтага сказаць, даволі моцная, і гэта дае магчымасць беларускім "зайцам" пераскокваць праз мяжу. Я маю на ўвазе пастаўкі нашай прадукцыі ў Расію, абмен на тое, што нас цікавіць, — тэхніку, запчасткі, угнаенні і г.д. У гэтым выпадку гаспадарцы лягчэй. Яшчэ ніхто з племзавода не пераехаў у Расію, дома больш утульна, нават калі тады-сяды і прыцісне.

- Чым прыходзіцца ўтрымліваць, асабліва моладзь, тым больш, што як Вы сказалі, сёння — час бізнесу?

- Бізнес, асабліва такі, як у нас, — гэта не бізнес. А ўсё ж мы прывыклі да больш грунтоўнага, гарантаванага. Ніхто нікога не трымае. Ды й моладзь сама застаецца. Дом культуры, амбулаторыя, магазіны, рэстаран, Дом быту, нават гасцініца - гэта ўсё ў нас. Гэта мы пабудавалі не чорту лысаму, прабачце, а сабе. Самі і жывём, больш таго, будуем жыллё. У мінулым годзе здалі 8 кватэр, у гэтым мяркуем 2і. І гэта ў той час, калі прайшоў абвал эканомікі, тупіковая перабудова. Калі б не яна, мы б ніколі не бралі ў дзяржавы пазыку. Ды і так, думаю, прарвёмся.

- Дванаццаць год у адной гаспадарцы, племзаводзе ie «Леніна», - гэта не мала. Зараз многае можна пачуць аб кіраўніках і адносінах да калгасаў і саўгасаў. Былы спікер нашага парламента Станіслаў Шушкевіч нават абазваў «чырвонымі панамі». Хто Вы на самай справе: гаспадар ці пан?

- Так, гэта сапраўды было, я памятаю. Пэўна, гэта вялікая абраза ўсім старшыням і дырэктарам. Той, хто гаварыў, на маю думку, не меў нават уяўлення аб сельскай гаспадарцы. І вельмі прыкра, што гэтыя словы сказаў на той час галава нашай дзяржавы. Тым больш, што ён быў у нас, і тое, што мы робім, яму спадабалася. Час расставіць на свае месцы ўсё, зараз трэба рабіць справу, зямля чакаць не будзе.

Зноў пра зямлю. Няхай бяруць людзі. У мінулым годзе мы далі на кожны двор па гектару. Ну і што? Праблема з тэхнікай, угнаеннямі, насеннем, уборкай. І мы ідзём насустрач. Восенню сіламі нашай зернесушылкі насушылі больш як 200 тон збожжа прыватнікаў, а так было б пагноена. Я не супраць фермерства, але пакажыце сёння мне ў рэспубліцы таго, хто б цвёрда стаў на ногі. Зноў жа, патрэбен час, каб спачатку справіцца хаця б з адным гектарам, а потым ужо і з дзесяццю. А, па-другое, племзавод "Леніна" з'яўляецца вядучай гаспадаркай рэспублікі па вырошчванню беларускай чорна-рабай пароды свіней, прыбаўленне ў вазе якіх у суткі дасягае больш як 70 грамаў. Нашымі паслугамі па развядзенню гэтай пароды карыстаюцца многія гаспадаркі не толькі Беларусі, шмат заявак маем сёння, і жадаючыя могуць таксама звярнуцца - дапаможам. Гэта ж цэлая навука. Дык што іх распіхаць па хлеўчуках — загіне ўсё на корані, я ўпэўнены. Сёння нашай дзяржаве патрэбна разумная рука гаспадара, якая б умела распарадзілася набытым, зробленым. Загубіць яго - шмат часу не трэба.

— І апошняе. Вы не стаміліся?

— Стаміўся. Але і спыніцца не магу. Паспрабуй спыніць на поўным скаку каня - сэрца можа лопнуць. Так і ў нас, у старшынь і дырэктараў гаспадарак. Мы ўпрагліся і вязём, толькі, зноў жа паўтаруся, палітыка дзяржавы павінна быць разумнай. Дапамагайце. І прэса ў гэтым — добры памочнік. Разанулі пра паноў, разнеслі, раструбілі — а толку? Слова шмат што значыць і несці яго павінны асцярожна.

— Дзякуй Вам за размову.

— І вам, і "Чырвонай змене", што не забываеце пра нас. Быць дабру. І ў вас, і ў нас.

ДЗЕВЯТАЕ НЕБА

ЧЗ

Дзяжурныя па выпуску: перакладчыкі С.КІРЫЕНКА, Д.ЛІТВІН, рэдактар Я.ЯСЭПКІН.

"Суперчэннэл"

Гуманітарныя канвоі

У Маглай, горад у Босніі–Герцагавіне, працягваюць паступаць гуманітарныя грузы.

Баснійскія сербы далі згоду на ўвоз у Маглай другога гуманітарнага канвою. Першы прыбыў сюды ў нядзелю, другі, з прадуктамі і медыкаментамі, таксама на падыходзе. Становішча 100 тысяч мясцовых жыхароў лічыцца крытычным.

Землетрасенне ў Лос–Анжэлесе

У Лос–Анжэлесе адбылося землетрасенне, сіла якога дасягала 5,3 бала па шкале Рыхтэра.

Па шчасцю, у выніку землетрасення не было ахвяр, аднак яно прынесла вялікі матэрыяльны ўрон. Эпіцэнтр знаходзіўся ў 17 кіламетрах на паўночны захад ад Лос-Анжэлеса. Больш за ўсё пацярпелі аўтамагістралі, якія былі разбураны яшчэ ў студзені пры аналагічным землетрасенні. Потым яны былі адноўлены.

"Еўраньюс"

Беспарадкі ў ходзе дэманстрацый

Многа людзей паранена ў ходзе дэманстрацыі ў нямецкім горадзе Вісбадэне. Яе ўдзельнікі — прадстаўнікі і прыхільнікі рабочай партыі Курдыстана.

Паліцыя затрымала некалькі дзесяткаў курдаў. Падобныя дэманстрацыі ў падтрымку забароненай у Германіі партыі адбыліся таксама ў Берліне і Аўгсбургу. У іх выніку 19 чалавек паранена, 24 — затрымана паліцыяй.

Бен Алі няма альтэрнатывы

Як стала вядома з афіцыйных крыніц, прэзідэнт Туніса Бен Алі набраў у ходзе ўсеагульных нядзельных выбараў да 99 працэнтаў галасоў.

Ён быў адзіным кандыдатам на прэзідэнцкую пасаду. Канстытуцыйны дэмакратычны сход (партыя прэзідэнта) забяспечыў сабе амаль усе месцы ў парламенце. Кожная з шасці апазіцыйных партый атрымала не больш чым 1 працэнт галасоў выбаршчыкаў. Гэта дапаможа ім усім разам заняць у парламенце 19 месцаў.

"TV-5"

Забойства італьянскіх тэлежурналістаў

Усю Італію ўзрушыла забойства двух італьянскіх тэлежурналістаў у Самалі.

Загінулі тэлежурналістка і аператар, якія рыхтавалі адсюль рэпартажы па заданню сваёй рэдакцыі.

Ахвяры ў Егіпце

У егіпецкім горадзе Абу Ціг паліцыя забіла двух ісламскіх фундаменталістаў.

Перад гэтым апошнія забілі ў другім егіпецкім горадзе Зідфа 5 паліцэйскіх. Яшчэ 6 былі паранены.

Цяжкія перамовы

Пасля апублікавання рэзалюцыі Савета Бяспекі ААН, у якой выкладаліся яго адносіны да трагедыі ў Хеброне, ізраільскія і палесцінскія прадстаўнікі сустрэліся ў нядзелю вечарам на чарговым раундзе перамоў па ўладкаванню становішча на Блізкім Усходзе.

Ізраіль прыняў абавязацельства гарантаваць бяспеку палесцінцаў на акупіраваных тэрыторыях і ў сектары ГАЗА. Аднак лідэр АВП Я.Арафат на сустрэчы не прысутнічаў. Да таго ж, дадатковыя цяжкасці ўзніклі ў сувязі з чарговымі сутыкненнямі ў Ізраілі ў нядзелю.

"Уорлднэт"

Турэцкія ўлады супраць

Турэцкія ўлады часова затрымалі каля 100 іншаземцаў. Ім забаронены ўезд на тэрыторыю, дзе пражываюць курды.

Прадстаўнікі правых груповак хацелі б адзначыць там турэцкі новы год і паназіраць за тым, як праходзяць камунальныя выбары.

(Працяг на 3-й стар.).

ПАВЕДАМЛЕННІ, АТРЫМАНЫЯ ПА КАНАЛАХ СПАДАРОЖНІКАВАЙ СУВЯЗІ "ЧЫРВОНАЙ ЗМЕНЫ"

Бізнес-клас

Вядучая рубрыкі Вера ПАЛЯКОВА

Тэл. 68-28-52

Мазырскія "нафтавікі" зацікавілі англічан

Буйнейшы ў Вялікабрытаніі банк "Барклайз" — адзін з самых значных банкаўскіх структур свету з актывамі каля 149 мільярдаў фунтаў стэрлінгаў і офісамі больш як у 70 краінах — разлічвае ўкласці свае сродкі ў развіццё і тэхнічнае пераўзбраенне беларускай прамысловасці.

Гэта стала асабліва магчымым пасля падпісання міжурадавага пагаднення аб абароне інвестыцый паміж Беларуссю і Вялікабрытаніяй. Больш за ўсё банк "Барклайз" спадзяецца на двухбаковую згоду [illegible] інвестыцыйны праект рэканструкцыі Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода. Банк можа прадаставіць беларускаму прадпрыемству ў бліжэйшы час 150 мільярдаў даляраў. Магчыма, менавіта гэтыя сродкі і дапамогуць у перспектыве ліквідаваць перашкоды ў дзейнасці Мазырскага завода. Бо існуючая эканамічная сітуацыя ў рэспубліцы не толькі вымушае спыняць асобныя вытворчасці, але і скарачаць кадры.

Ірына ШУКЕВІЧ.

Прыватызацыя: ад тэорыі да практыкі

У Мінску завяршыў работу Міжнародны семінар па пытаннях раздзяржаўлення. Яго ўдзельнікамі сталі кіраўнікі дзяржаўных прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі, якія на працягу трох дзён вывучалі "Тэорыю [illegible] прыватызацыі". Арганізатарамі семінара выступілі Дзяржкамітэт па кіраванні дзяржаўнай маёмасцю і прыватызацыяй, Інстытут прыватызацыі Рэспублікі Беларусь і Міжнародны цэнтр прыватызацыі з Варшавы.

Падводзячы вынікі працэсу раздзяржаўлення ў рэспубліцы, прадстаўнік дзяржмаёмасці адзначыў, што да пачатку года ў Беларусі было прыватызавана каля 200 прадпрыемстваў рэспубліканскай уласнасці. Каля 100 прапаноў па прыватызацыі знаходзіцца цяпер на разглядзе. Лідарам па тэмпах раздзяржаўлення з'яўляецца прамысловасць. На долю гэтай галіны прыпадае каля 50 працэнтаў ад агульнай колькасці прыватызаваных аб'ектаў. Далей ідуць будаўнічыя арганізацыі, прадпрыемствы транспарту і сувязі.

Прайгралі з кірмашамі

Многія замежныя фірмы, якія прывезлі тавары, [illegible] рэкламу і знаходзіць сур'ёзных партнёраў [illegible] беларускіх выставах і кірмашах, цяпер аказаліся ў пройгрышы. Калі традыцыйна страты аднаго экспанента складалі ад 300-400 даляраў, то ў сакавіку мінус быў у дваццаць разоў большы. Так, напрыклад, чэшская фірма "Багемія-Кампакт", якая стала самым буйным экспанентам на апошняй выстаўцы "Мінскі кірмаш", заявіла, што, нягледзячы на вялікі попыт на чэшскае шкло і прадукцыю харчавання, яна страціла больш за 10 тысяч даляраў. Пры гэтым варта адзначыць, што прадстаўленыя ёю тавары карысталіся велізарным попытам не толькі ў звычайных пакупнікоў, але і аптавікоў.

Прычына большых страт — зусім не дрэнная работа арганізатараў кірмашу. Наадварот — буйнейшая ў рэспубліцы выставачная кампанія "Экспасервіс", якая сабрала на сваю сакавіцкую выстаўку "Мінскі кірмаш — жанчынам" велізарную колькасць наведвальнікаў, спрацавала, паводле ацэнкі яе ўдзельнікаў, выдатна. Віноўнікам панесеных страт стаў курс беларускага рубля, які рэзка знізіўся літаральна за некалькі дзён. Для таго, каб зрабіць сваю прадукцыю больш прывабнай, большасць заходніх партнёраў рэалізуе яе за беларускія "зайцы", спадзеючыся затым канвертаваць у валюту гэтыя нікому не патрэбныя на Захадзе "паперкі". А цяпер з канверсацыяй заходнім бізнесменам не пашанцавала — непрадбачаныя выдаткі, звязаныя з курсам даляра, зразумела, не былі ўключаны ў кошт тавараў. Дарэчы, не менш чым удзельнікі мінулага кірмашу засмучаны цяпер і яго арганізатары з "Экспасервіс" — [illegible] крызісу, відаць, таксама [illegible]. Так, маючая адбыцца буйнейшая ў Беларусі выстаўка "Мінскі кірмаш. Вясна-94" [illegible] сакавіка ў Мінску, [illegible].

БЕЛІНФАРМ.

ЭКАНОМІКА

Пад чужую дудку... не паскачаш

□ Валянцін БАРЫСЕВІЧ, "ЧЗ"

Сапраўды цяжкія часы выпалі на долю прамысловых прадпрыемстваў. Па сутнасці, белавежскім пагадненнем быў скажоны стары, як свет, але правільны для ўсіх народаў прынцып: не пабудаваўшы новы дом, не ламай стары. На справе выйшла акурат наадварот. Абарваўшы традыцыйныя сувязі, палітыкі ўвагналі эканоміку ў глыбокі крызіс, і цяпер не ведаюць, як з гэтага патавага становішча выблытацца. Нясмела грукаюць у раней шырока адчыненыя дзверы: "Суседзечка, пазыч запалак!" А той...

Карацей кажучы, адзіным рублём, аб чым на Захадзе толькі мараць, атаварвалі ўсіх. Ён меў вагу не палінялага тысячу разоў "зайца". І вось цяпер, заблытаўшыся ў нацыянальных валютах, палітыкі спрабуюць адшукаць апраўданне разрыву плацяжоў, усіх гаспадарча-эканамічных сувязей. Ну хіба гэта не здзек з народа?

Аднак палітыка палітыкай, а жыццё працягваецца... Улетку мінскае вытворчае абутковае аб'яднанне "Прамень" будзе адзначаць сваё 70-годдзе з дня выпуску першай прадукцыі. Калектыў перажывае далёка не светлыя часіны: затаварваны склады гатовым абуткам, няма аплаты за выраблены тавар, цэхі, філіялы прастойваюць з-за недахопу сыравіны.

"Злачыннай анархіяй, абсурднай эканомікай самазнішчэння" назваў сённяшні хаос кіраўнік аднаго з філіялаў абутковага аб'яднання "Прамень" Віталь Мікалаевіч Пятроў. Сапраўды, калі раней вытворцы хваліліся прыбыткамі адзін перад адным, то цяпер — стратамі.

— У прыватнасці, — адзначыў дырэктар, — толькі выручка ад рэалізацыі заляжалых тавараў склала б два мільярды рублёў. А ўсё гэта таму, што рост цэн у некалькі разоў апярэджвае рэальныя даходы насельніцтва.

І гэта сапраўды так. Сёння селянін фактычна не мае магчымасці купіць на свой жабрацкі заробак добрыя чаравікі ці боцікі. Ён хутчэй некалькі разоў падклеіць падэшву ці проста абвяжа аборкамі, чым выкіне заробленыя мазалём грошы, бо ведае, што на лета трэба і цукру купіць, каб наварыць варэння, і дзяцей апрануць, накарміць. Вось аб чым напісала наша чытачка Зінаіда Каралецкая: "Раней за 150 рублёў зарплаты я магла купіць паліто альбо плашч, ці добрыя зімовыя боты, стос бялізны, сукенак, посуд, некалькі камплектаў пасцельнай бялізны. І калі трэба, падарунак сваякам ці знаёмым да дня нараджэння. А за пяць тысяч — дзесяць лепшых халадзільнікаў або 6—7 каляровых тэлевізараў, то цяпер за пенсію — дзірку ад абаранка".

Вось яны, рэаліі жыцця. Аднак, відаць, кабінетным тэарэтыкам не да людскіх праблем. У іх на сёння больш важныя — узысці на палітычны Алімп. Толькі нехта ж павінен падлічыць тыя страты ад "разводу па-савецку", прад'явіць рахунак гора-правадырам? Хто ў чарговы раз паверыць іх запэўніванням?

Пытанні, пытанні... Каб крыху забыцца пра іх, прывяду радкі з ліста той жа З.Каралецкай: "Так, мы ўсе чакалі светлай будучыні, але нас раптам па чыёйсьці ліхой волі адкінулі на шмат гадоў назад, далёка-далёка. Кінулі ў бездань жабрацтва. І асабіста я ўжо не цешу сябе надзеяй, што дачакаюся лепшай долі".

Расчараванне эканамічнай палітыкай уласціва большасці насельніцтва рэспублікі. Задаволены жыццём хіба толькі адзінкі камерсантаў-дзялкоў.

Кажуць, што кожная краіна мае свой твар, а кожны народ — свайго цара. Дык вось спакойнаму беларускаму народу на цароў не шанцуе. Гэтую думку падтрымаў і Віталь Мікалаевіч Пятроў, які чатыры гады да нядаўняга часу працаваў па кантракту старшым інжынерам у сістэме экспарту Венгрыі.

— На вачах развальваюцца першакласныя, сусветнага ўзроўню калектывы, страчваецца лідэрства ў шэрагу накірункаў навукова-тэхнічнага прагрэсу, безнадзейна старэе матэрыяльная база, у тым ліку і на "Прамені", рэспубліка пазбаўляецца інтэлектуальнага патэнцыялу, а з ім і надзеі на аднаўленне. Але нікому да гэтага няма справы, — паціснуў плячыма. — Проста неверагодна, але факт: цэны на прадукцыю, сыравіну для нашых цэхаў растуць, а ў той жа час у ланцужках: мясакамбінат — скураны завод і скураны завод — аб'яднанне па вырабу абутку прывольна адчуваюць сябе створаныя на грэбені фактычнага бязладдзя камерцыйныя структуры. А між тым, да нядаўняга часу абыходзіліся без пасрэднікаў. Вось адсюль і рост цэн на тавар.

Віталь Мікалаевіч прыводзіў факты, лічбы, абураўся ростам да завоблачных вышыняў цэн. А абурацца ёсць падстава: не хутка выкараніцца, відаць, бюракратычна-чыноўніцкі апарат, які плодзіць да сябе падобных цяпер пад шыльдамі ўжо камерцыйных структур. А эканоміка рэспублікі тым часам зайшла ў тупік. Далей ісці няма куды, трэба нешта мяняць: пераарыентоўваць сумны эканамічны летапіс у іншы бок, шукаць сцяжынку да святла ў канцы тунеля.

— Дзяржава, на маю думку, павінна падтрымліваць прадпрыемствы, выдзяляць датацыі на выраб некаторых відаў прадукцыі, у тым ліку і абутку, без якога не абысціся насельніцтву, — працягваў Віталь Мікалаевіч. — Яркі прыклад таго тая ж Венгрыя. Разумеючы, што на тэрыторыі няма карысных выкапняў (як дарэчы і ў нас), там стаўку зрабілі ў апошні час на навукаёмістыя тэхналогіі, а яшчэ раней — на сувязь са знешнім рынкам. У прыватнасці, у 1987 годзе яны паставілі ў краіны былога СССР штогод да 40 мільёнаў пар абутку. А таму што валюты ў нас не было, разлічваліся нафтай, алюмініем, лесам і г.д. А мы зноў вынаходзім веласіпед замест таго, каб дапамагчы стаць прадпрыемствам на ногі, зацікавіць у вырабе канкурэнтаздольнага тавару, ад рэалізацыі якога маглі б мець і нафту, і да яе...

Не пагадзіўся Віталь Мікалаевіч і з маімі меркаваннямі наконт прыватызацыі прамысловых прадпрыемстваў.

— Лічу, рабіць гэта ў нашым грамадстве пакуль што бесперспектыўна, — заўважыў ён. — Можна і нават трэба прыватызаваць дробныя прадпрыемствы, крамы, сталоўкі, кафэ, а што тычыцца буйных, накшталт "Праменя", то яны ў пераважнай большасці павінны быць дзяржаўнымі. У той жа Італіі 52 працэнты буйных заводаў-фабрык належаць дзяржаве, але ж ад гэтага людзі там горш не жывуць.

Што ж, прыклад слушны. Ёсць на каго раўняцца. Але бяда ўся ў тым, што нашы палітыкі не хочуць альбо не жадаюць абцяжарваць сябе пошукам шляхоў выхаду з крызісу. Прасцей-простага жыць спадзяваннямі на суседку- Расію, што тая прытуліць бязроднае дзіця. Але ж пад чужую дудку доўга не паскачаш... Каб насыціць рынак таварамі, варта падумаць і аб падаткаабкладанні. У прыватнасці, у Кітаі падаткам прыватніка-таваравытворца не абкладваецца, а таму і дае 60 працэнтаў прыросту таварнай прадукцыі. А вось, напрыклад, прыватнік-гандляр, прыватнік-камерсант плацяць адпаведна 25 і 50 працэнтаў у казну.

Карацей кажучы, Віталь Мікалаевіч Пятроў — дырэктар аднаго з філіялаў абутковага аб'яднання "Прамень" — цвёрда перакананы, што прыватызацыя — не панацэя ад хваробы, якая напаткала прадпрыемствы рэспублікі, у тым ліку і Мінскае абутковае аб'яднанне. Яна не вядзе да павелічэння эфектыўнасці вытворчасці. Аб гэтым сведчыць і сусветны вопыт.

Аднак урад пакуль маўчыць. Чаму?

Праблемы больш важнай, чым стабілізацыя вытворчасці, здаецца, няма.

Самы дарагі тавар

□ Андрэй АЛЬШАНСКІ, "ЧЗ"

...А ва ўмовах рынкавых адносін і самы канкурэнтаздольны — гэта запатэнтаваныя навуковыя распрацоўкі, вынаходствы, унікальныя прамысловыя ўзоры.

Аб шляхах і праблемах развіцця навукаёмістай галіны расказвае старшыня Белдзяржпатэнта Валерый КУДАШОЎ:

— Існуе думка, што наватарства цяпер не мае ранейшага значэння і размаху... Сапраўды, рэспубліка "страціла" тое, што было народжана штучна, не садзейнічала ўздыму навукова-тэхнічнага прагрэсу ў розных галінах вытворчасці. Але гэта да лепшага.

Бясспрэчны факт: Беларусь мае высокі патэнцыял у галіне навуковых адкрыццяў, ноу-хау. Іншая справа — як ён выкарыстоўваецца?

— Вось аб гэтым і хацелася б даведацца больш падрабязна...

— Мінула ўсяго паўтара года з таго часу, калі было створана патэнтнае ведамства рэспублікі. Пакуль яшчэ рана, і не нам меркаваць аб значнасці дасягнутых вынікаў. У прыватнасці, у Белдзяржпатэнт паступіла нямала заявак на вынаходствы, на прамысловыя ўзоры, на таварныя знакі. Радуе, што дзве трэці з іх — на рахунку беларускіх наватараў. Праўда, замежныя фірмы робяць пакуль больш як мы заявак на таварныя знакі — забяспечваюць рэкламу вытворцам, замацоўваюцца на беларускім рынку.

— Што ж стрымлівае творчы парыў вынаходнікаў?

— Грошы і падаткі. А калі дакладней — недахоп сродкаў для фінансавання навукова-даследчых прац і вынаходніцтва; неабгрунтаваная сістэма падаткаабкладання, якая не стымулюе асваенне новай прадукцыі або выкарыстанне навінак у самой вытворчасці. Цяжка сёння даводзіцца буйным прадпрыемствам, не гаворачы ўжо пра невялікія навуковыя арганізацыі, ВНУ, вынаходнікаў-адзіночак. Іншы раз не хапае сродкаў нават для аплаты пошліны. А, між тым, многія краіны свету, каб павялічыць падатлівасць вытворчых структур да навінак, уводзяць ільготы па падатках. Іх стаўкі на прыбытак ад навукова-тэхнічнай дзейнасці ў два разы ніжэйшыя, чым па іншых відах. Аднак, нашы заканатворцы не жадаюць гэтага зразумець.

Каб сапраўды стымуляваць беларускіх вытворцаў канкурэнтаздольных тавараў, неабходна вызваліць іх на 3-5 гадоў ад падаткаабкладання на прыбытак і валютную выручку. Гэтую пазіцыю падтрымліваюць усе наватары. Белдзяржпатэнт будзе адстойваць яе ў парламенце.

— Валерый Іванавіч, як Вы ставіцеся да ідэі стварэння дзяржаўнага фонду вынаходстваў?

— Калі маецца на ўвазе, што дзяржава павінна ўзяць на сябе ўсе выдаткі па патэнтаванню вынаходстваў, то я супраць. Гэта фактычна вяртанне да старой сістэмы. Але наватары маюць права разлічваць на такую дапамогу пры асваенні важнейшых для рэспублікі вынаходстваў, іх патэнтаванні. Гэтай мэце мог бы служыць інавацыйны фонд рэспублікі, у стварэнні якога, як мне бачыцца, павінны прыняць актыўны ўдзел Дзяржкампрам, Саюз прадпрымальнікаў, камерцыйныя структуры і г.д.

— Права аўтара скарыстоўваць сваё вынаходства там, дзе яму больш зручна...

— Разумею ваша пытанне. Белдзяржпатэнт падрыхтаваў прапановы аб зняцці абмежаванняў па максімальнаму памеру аўтарскага ўзнагароджання. Уладальнік патэнта, канешне, павінен мець выбар. Хацелася б, каб ён быў на карысць нашай эканоміцы. І тут многае залежыць ад таго, наколькі прадуманыя законы мы прымаем.

— Здараецца, што пад відам ноу-хау, тэхнічнай дапамогі, з-за мяжы да нас завозяць састарэлыя тэхналогіі, абсталяванне. Як правесці іх экспертызу?

— Дзеля гэтага хочам стварыць спецыяльную аўтаматызаваную сістэму, дзе ў якасці базавых носьбітаў патэнтнай інфармацыі выкарыстоўваць аптычныя дыскі — банк даных розных міжнародных арганізацый. Канцэпцыя гэтай сістэмы ўжо распрацавана, пачаўся этап ажыццяўлення на справе. Разлічваем таксама на далейшую дапамогу з боку Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці. Адным словам, будзем вучыцца і супрацоўнічаць.

ЮБІЛЕІ

Трыццацігоддзе адзначае ў гэтыя дні Беларускі дзяржаўны універсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі (у нядаўнім мінулым — радыётэхнічны інстытут). За гэты час ён падрыхтаваў звыш 25 тысяч інжынераў, у яго сценах абаранілі дысертацыі 560 кандыдатаў і 27 дактароў навук.

НА ЗДЫМКУ: У лабараторыі мікраэлектронікі. Прафесар кафедры мікраэлектронікі Барыс Сяргеевіч КАЛАСНІЦЫН са студэнтамі трэцяга курса Аляксеем ЮХОВІЧАМ і Андрэем ПАСКРОБКАМ.

Фота Уладзіміра ВІТЧАНКІ, БЕЛІНФАРМ.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Добрае слова пра добрага чалавека

Марозік румяніць твар жанчыны, халодзіць рукі, але Наталля Мікалаеўна гэтага нібыта не заўважае, а з пакункам газет і часопісаў спяшаецца ад дома да дома, з кватэры ў кватэру, каб уручыць падпісчыкам тавар, ведаючы, што людзі сапраўды з нецярплівасцю чакаюць навін. Спадзеючыся, канешне, менавіта на добрыя.

Вось і сёння яна прынясе добрую вестку той жанчыне, якая ўжо каторы дзень, сустракаючы паштальёнку, усё чакае пісьма ад сына, які пайшоў у армію. Уручыць Н.М.Хегай і пенсіі многім пажылым людзям, прынясе праграму тэлеперадач на тыдзень і г.д.

Вось ужо шаснаццаць гадоў мінула з тае пары, як гэта маладая жанчына зайшла ў Асіповіцкі райвузел сувязі, каб уладкавацца тут на работу. Паштальёны якраз патрабаваліся, гэту пасаду і прапанавалі. Участак, праўда, трапіў ёй нялёгкі: прыватны сектар пераважна, шмат дамоў, не надта дарога добрая, сабак хапала, ажно з боязю ішла да гаспадароў часам. Але калі ўжо ўзялася за справу — не такі яна чалавек, каб на паўдарозе спыніцца. І падпісчыкі хутка адчулі, што паштальён у іх добры, што жанчына перажывае за справу, імкнецца як хутчэй прынесці карэспандэнцыю адрасатам.

Пра Н.М.Хегай можна і сапраўды пачуць толькі добрыя водгукі. Як непасрэдна ў вузле сувязі, так і ад падпісчыкаў. Нават брыгадзірам яе на рабоце абралі.

Цяпер Наталля Мікалаеўна абслугоўвае першы мікрараён у горадзе. Два гады ўжо як тут, і людзі вельмі задаволены. Наталля Мікалаеўна і дзяцей сваіх да працы змалку прывучае. Іх жа ў яе пяць. Старэйшая Аксана доўгі час дапамагала маці разносіць пошту - цяпер сама паштальёнкай на дзевятым участку працуе. Нядрэнна, быццам, спраўляецца, дапамагла тая самая загартоўка. У маці і сястры ў памочніках падрастаючы Віталік.

— Ды і іншыя дзеці ў мяне неразбэшчаныя, пастаянна да працы прывучаюцца. Стараюся, каб потым за іх не сорамна было, — гаворыць маці.

Іван СЦЯПУРА,
г.Асіповічы.

...І асляпляльная ўсмешка

Безумоўна, большасці тэлеглядачоў знаёма рэклама прафілактычных зубных сродкаў. На жаль, уся яна пабудавана на замежным матэрыяле. І гэта невыпадкова. У цывілізаваным свеце прынята клапаціцца аб асляпляльнасці ўсмешкі. Відавочна, што і нашаму грамадству трэба задумацца над гэтым.

Паводле даных Сусветнай арганізацыі аховы здароўя, самым распаўсюджаным захворваннем з'яўляецца карыес зубоў. Прычыны яго: няправільны догляд поласці рота, парушэнне характару і рэжыму харчавання, асабліва злоўжыванне рафінаваным цукрам і паніжанае ўтрыманне фтору ў пітной вадзе. Апошні фактар асабліва важны для Беларусі. Пры норме 0,8—1,2 міліграма фтору на літр вады ў Мінску гэты паказчык складае 0,4 мг/л.

Як стаматолаг, магу прапанаваць некаторыя метады фторапрафілактыкі сваім землякам. Карыстайцеся лекавымі прэпаратамі "Вітафтор", "Натрыя фтарыд", ужывайце мінеральную ваду "Баржомі", "Лазараўская", "Вярска", карысныя фтораўтрымліваючыя зубныя пасты і некаторыя прадукты харчавання. Сярод апошніх можна назваць малако, у адным літры якога ўтрымліваецца 1 мг фтору. А ў 100 грамах тварагу — 0,7 мг фтору. Дзве шклянкі вышэйшых гатункаў грузінскай гарбаты ўтрымліваюць 1 — 1,5 мг фтарыду натрыю.

Адным з апошніх спосабаў увядзення фтору ў арганізм з'яўляецца фтарыраванне паваранай солі. Прыемна адзначыць, што наша Беларусь пачала яго актыўна выкарыстоўваць. На Мазырскім саляварным камбінаце запушчана прамысловая лінія па вытворчасці супрацькарыеснай солі. Прадукт адпавядае рэкамендацыям Сусветнай арганізацыі аховы здароўя. На адзін кілаграм ён утрымлівае 250-300 мг фтарыду натрыю.

І вось што цікава. Згодна з вынікамі назіранняў, пасля чатырохгадовага ўжывання фтарыраванай солі, захворванне карыесам зніжаецца на 20 працэнтаў.

Калі вы хочаце захаваць здаровымі свае зубы і зубы сваіх дзяцей, мець асляпляльную ўсмешку,— штодзённа ўжывайце фтарыраваную соль.

**Р.ЮДЗІНА,
загадчык аддзялення другой дзіцячай стаматалагічнай паліклінікі г.Мінска.**

Сто артыкулаў

ЦАРКОЎНЫЯ ШКОЛЫ І

□ Валянціна ГРЫГОР'ЕВА,
кандыдат гістарычных навук

У барацьбе паміж рускай і польскай плынямі за ўздзеянне на беларускі народ у пачатку 60-х гадоў XIX ст. немалаважная роля належала праваслаўнай і каталіцкай канфесіям. Сярод сродкаў, якімі яны карысталіся для зацвярджэння сваіх пазіцый, вельмі важнай была народная адукацыя. Адразу ж пасля падаўлення паўстання 1863—1864 гг. царскім урадам былі прыняты меры, каб паставіць народную адукацыю пад кантроль праваслаўя. Да гэтага, яшчэ на пачатку 60-х гадоў, у працэсе абмеркавання праекта статута агульнаадукацыйных пачатковых устаноў і праекта агульнага плана стварэння народных вучылішчаў выказваліся розныя думкі аб тым, якой мусіць быць народная школа на Беларусі. Мясцовая шляхта лічыла, што яна павінна быць, як і раней, польскай. Вось як, напрыклад, абгрунтоўвалася гэтая думка ў "Запісцы Мінскага прадвадзіцеля дваранства аб рэформе народнай адукацыі" [illegible] 1862 г., але да гэтага часу засталася жывой у жыцці нашым грамадскім".

Расійская грамадская думка ў сваёй большасці прытрымлівалася афіцыйнага накірунку, лічачы, што народная школа ў губернях так званага Паўночна-Заходняга краю павінна быць рускай. Некаторыя ўсё ж прызнавалі і існаванне "мясцовага дыялекту, сялянскай мовы", якую павінны ведаць настаўнікі. Але пасля падаўлення паўстання аб гэтым ужо ніхто не разважаў. Для генерал-губернатара М.Мураўёва ўсё было дасканала проста: разам з чыста рускім нацыянальным характарам школе ў беларускіх губернях трэба надаць характар праваслаўны.

Надзеі ў гэтым плане ўскладаліся на праваслаўныя царкоўныя школы, што пачалі шырока распаўсюджвацца на Беларусі з канца 50-х гадоў. У 1857 г. літоўскі мітрапаліт І.Сямашка [illegible] Тым больш, што ў 1857 г. было дазволена выкладаць польскую мову ў казённых, у 1858 — у прыватных навучальных установах. Апалячаная беларуская шляхта пачала актыўна ствараць невялікія школкі для мясцовага сялянства. Прыходскія вучылішчы і вучылішчы міністэрства дзяржаўных маёмасцей, што ўяўлялі новы тып расійскай нацыянальнай школы на Беларусі, не адпавядалі тым намерам, якія на іх ускладаліся, ні сваёй колькасцю, ні зместам навучання. Таму і надавалася такая вялікая роля стварэнню царкоўных школ на Беларусі. Ужо на пачатку 60-х гадоў у 450 прыходах Літоўскай епархіі іх было 250. У Полацкай епархіі (паводле звестак епархіяльнага назіральніка) царкоўныя школы былі ва ўсіх прыходах. Праўда, яны былі нешматлюдныя, не мелі добрай пастаноўкі вучэбнага працэсу, бедна абсталяваныя. Здаралася, што ў школе быў толькі адзін падручнік, які разрывалі на часткі для чытання. Дзе-нідзе наогул не вучылі пісаць, бо не было сродкаў на набыццё паперы і чарніла. Свецкі друк змяшчаў артыкулы, у якіх [illegible]

З 1864 г. колькасць царкоўных школ на Беларусі пачынае змяншацца. Гэта тлумачыцца тымі працэсамі, што адбываліся ў цэлым у расійскім грамадстве. Буржуазныя рэформы, распачатыя ў Расіі, закранулі ўсе бакі жыцця. У народнай асвеце адным з напрамкаў рэформы было імкненне надаць ёй свецкі характар. У пачатку 80-х гадоў толькі ў Магілёўскай епархіі царкоўныя школы захавалі свае даволі трывалыя пазіцыі. Тут засталося 898 школ, у той час як у Мінскай епархіі — 184, Полацкай — 20, Літоўскай — 14. Лічбы гэтыя, магчыма, не зусім дакладныя, але тэндэнцыю працэсу яны паказваюць добра.

Здарылася гэта не таму, што царскі ўрад жадаў адцясніць праваслаўнае духавенства ад справы народнай адукацыі. Меркавалася аб'яднаць намаганні паміж рознымі ведамствамі праз губернскія і павятовыя вучылішчныя саветы, якія павінны былі кіраваць усімі навучальнымі ўстановамі. У губернях гэтыя саветы ўзначальвалі епархіяльныя архірэі. Уваходзілі прадстаўнікі духавенства ў абавязковым па[illegible]водзілася ў жыццё. У 1867 г. сярод настаўнікаў пачатковых школ Мінскай губерні былі 102 свяшчэннікі, дыяканы і дзячкі, 65 семінарыстаў. А ўсяго ў пачатковай школе пяці губерняў выкладала 580 свяшчэннікаў, 93 дыяканы і псаломшчыкі, 116 выхаванцаў духоўных семінарый. Але каб выканаць пастаўленую перад духавенствам задачу, гэтага было недастаткова. Чым далей, тым больш праваслаўныя свяшчэннікі, занятыя сваімі непасрэднымі абавязкамі, адыходзілі ад справы навучання вернікаў. Да канца 70-х гадоў стала відавочна, што духавенства не выкарыстоўвае свае правы і "шырокую прастору ў справе назірання за маральным уплывам школы". З гэтай нагоды была склікана асобая ўрадавая нарада. Кабінет міністраў быў аднадушны: духоўнага развіцця народа, што складае аснову ўсяго дзяржаўнага ладу, нельга дасягнуць без пераважнага ўдзелу духавенства ў кіраўніцтве народнымі школамі. У гэтым накірунку і былі распрацаваны "Правілы аб царкоўнапрыходскіх школах", якія былі зацверджаны 13 чэрвеня 1884 г. [illegible]

Працэс стварэння царкоўных школ [illegible] у Літоўскай епархіі — амаль у 100 разоў, у Мінскай — у 7, Магілёўскай — амаль у 2, у Полацкай — у 30 разоў. У цэлым па Расійскай імперыі колькасць царкоўных школ за гэты перыяд вырасла ў 6 разоў. Такім чынам, мы бачым, што найбольшая ўвага і імкненне перадаць справу народнай адукацыі ў рукі праваслаўнага духавенства ў канцы XIX ст. назіралася ў заходніх губернях Беларусі.

Згодна з "Правіламі", царкоўнапрыходскія школы былі аднакласныя з двухгадовым тэрмінам навучання і двухкласныя — з чатырохгадовым. Праўда, двухкласных налічвалася вельмі мала (усяго па Расійскай імперыі на пачатку 90-х гадоў каля 200) і ствараліся яны з мэтай падрыхтоўкі настаўнікаў для царкоўных аднакласных школ і школ граматы. У аднакласных школах дзяцей вучылі малітвам, свяшчэннай гісторыі, кароткаму катэхізісу, царкоўным спевам, чытанню і пісьму, пачатковай арыфметыцы. У двухкласных, акрамя таго, вывучалі царкоўную і грамадзянскую гісторыю. Выкладалі ў школах свяшчэннікі або царкоўнапрыходскія настаўнікі. [illegible] у Полацкай — у 36 разоў (з 325 да 11828 чалавек), у Мінскай — у 9 (з 2720 да 24850 чалавек), у Літоўскай — у 7 (з 374 да 29813 чалавек), у Магілёўскай — у 2 (з 17876 да 37293 чалавек). Зноў мы бачым, што колькасць вучняў царкоўных школ у беларускіх губернях павялічвалася больш хутка (асабліва ў заходніх), чым у іншых губернях Расіі.

І яшчэ адна асаблівасць. Ва ўсіх епархіях, у склад якіх уваходзілі беларускія губерні, сярод царкоўных школ пераважалі — і значна — школы граматы. Выразнае адрозненне гэтых двух тыпаў царкоўных школ існуе толькі з 1884 г. Згодна з правіламі, зацверджанымі для школ граматы, гэта былі школы з 2-3-месячным навучаннем, настаўнічалі ў якіх самі сяляне, што скончылі двухкласную царкоўнапрыходскую школу, або дзячкі. Для гэтых школ Свяцейшы Сінод выдаў Пачатковыя ўрокі Закона Божага, Буквар царкоўнаславянскай мовы, Евангелле, Часаслоў, Псалтыр. Галоўным для школ граматы было не столькі навучанне грамаце, колькі выхаванне богабаязных падданых. Менавіта такія школы і атрымалі ў беларускіх губернях распаўсюджанне. Так, у 1893 г. у Літоўскай епархіі налічвалася ўсяго 1399 царкоўнапрыходскіх школ і школ граматы, з іх 1260 — школ граматы; у Мінскай — 172 царкоўнапрыходскія школы і 1144 — адпаведна 311 і 1271; у Магілёўскай — 143 і 478.

Пераважны рост школ граматы ў параўнанні з царкоўнапрыходскімі школамі на Беларусі [illegible] царскі ўрад удзяляў вельмі незначную ўвагу [illegible]

ПАВЕДАМЛЕННІ, АТРЫМАНЫЯ ПА КАНАЛАХ СПАДАРОЖНІКАВАЙ СУВЯЗІ "ЧЫРВОНАЙ ЗМЕНЫ"

ДЗЕВЯТАЕ НЕБА

"Спіс Шындлера" – у Германіі

У Германіі адбыўся паказ мастацкага фільма амерыканскага рэжысёра Стывена Спілберга "Спіс Шындлера".

Фільм закранае праблему знішчэння яўрэяў у гады другой сусветнай вайны. Стваральнікі стужкі ставяць пытанне, на якое хацелі б атрымаць адказ: "Чаму немцы спакойна глядзелі на тое, што ў час вайны было забіта 6 мільёнаў яўрэяў?" Дарэчы, новы фільм С.Спілберга — адзін з найбольш верагодных прэтэндэнтаў на атрыманне Оскара ў гэтым годзе.

Працэс будзе доўгім

Пачатак судовага працэсу над былым памагатым нацыстаў Полем Тув'е паказаў, што да яго заканчэння пройдзе шмат часу.

Адвакат Тув'е заявіў у Версальскім палацы правасуддзя, што большая палова прысутных у зале перашкаджае працэсу. Суддзя вымушаны быў выдаліць публіку з залы пасяджэння. Потым абаронцы П.Тув'е прывялі аргумент, што грамадзянская справа страчвае сваю юрыдычную сілу пасля 30 гадоў з моманту злачынства. Такім чынам, 29 чэрвеня 1974 года ўсе абвінавачванні супраць Тув'е страцілі сэнс. Аднак суд пакуль не прыняў довады абароны былога апалчэнца.

Працэс выклікаў вялікую цікавасць сродкаў масавай інфармацыі. Канал FR-3 атрымаў права на пастаянную трансляцыю пасяджэнняў. Каля 110 журналістаў з краін Еўропы, ЗША і Ізраіля асвятляюць працэс у друку.

Моніка Селеш стала грамадзянкай ЗША

Былая тэнісістка свету нумар адзін Моніка Селеш, якая не выходзіла на корт больш чым год, з таго моманту, як на яе напаў звар'яцелы глядач, стала грамадзянкай ЗША.

У інтэрв'ю журналістам яна заявіла, што гэтае рашэнне не з'яўляецца палітычна матываваным, і што яна, як і яе сям'я (усе венгры па паходжанню), мае намер вельмі часта наведваць радзіму.

Ф.Гансалес захоўвае пазіцыі

Іспанскі прэм'ер-міністр Філіп Гансалес пераабраны на пасаду Генеральнага сакратара сацыялістычнай рабочай партыі Іспаніі.

33-ці з'езд партыі сацыялістаў прагаласаваў за гэтае рашэнне. Гансалес з'яўляецца членам партыі з 1974 года. Вось ужо 11 гадоў ён узначальвае Іспанскі ўрад.

Маці М.Джэксана ўпэўнена ў яго невінаватасці

Маці Майкла Джэксана паўстала перад журы прысяжных, даючы паказанні па абвінавачванню свайго сына ў спакушэнні малалетніх.

Катарына Джэксан прыбыла ў суд на белым лімузіне і знаходзілася ў будынку ля гадзіны. Выходзячы з яго, маці поп-зоркі сказала журналістам: "Да таго, як зайсці сюды, я была абсалютна ўпэўнена ў невінаватасці Майкла і цяпер, пасля сваіх паказанняў, адчуваю тое ж самае".

Упершыню за межамі Расіі

Іконы, розныя каштоўнасці, якія не маюць цаны, вывезены за межы Расіі.

Яны сталі асновай экспазіцыі выставы, якая адкрылася ў Італіі, у 30 кіламетрах ад Турына.

ЁСЦЬ ПЫТАННЕ!

Вядучая рубрыкі Святлана КУЛІКОВА

Тэл. 68-29-26

Кампенсацыя гарантавана

"Ці мае права мой сын як воін-інтэрнацыяналіст, інвалід I групы, на грашовую кампенсацыю?

З.САМАХВАЛ, г.Мінск".

Старшыня Савета Міністраў Вячаслаў Кебіч падпісаў урадавую пастанову аб выплаце за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту аднаразовай грашовай кампенсацыі сем'ям ваеннаслужачых або ваеннаабавязаных, якія загінулі (памерлі) у мірны час пры выкананні абавязкаў ваеннай службы (у тым ліку на зборах) у перыяд з 3 верасня 1945 г. да 2 снежня 1992 г. у размеры 250 мінімальных заработных плат (МЗП). Выплата будзе праводзіцца наступным чынам: у 1994 годзе — 100, у 1995 годзе — 150 мінімальных зарплат.

Пастановай таксама прадугледжана выплата кампенсацый воінам-інтэрнацыяналістам, уключаючы тых, якія знаходзяцца на абавязковай ваеннай службе і атрымалі раненні, кантузіі, калецтвы: інвалідам I групы — у размеры 100 мінімальных зарплат, інвалідам II групы — 75, інвалідам III групы — 50. Тым, хто атрымаў цяжкія раненні (кантузіі) і не мае групы інваліднасці, — 10, тым, хто атрымаў лёгкія раненні (кантузіі) і не мае групы інваліднасці, — 5 мінімальных зарплат.

Выплата грашовай кампенсацыі ажыццяўляецца ваеннымі камісарыятамі па месцы пражывання або прызыву ваеннаслужачых, а таксама Камітэтам дзяржаўнай бяспекі. Размер кампенсацыі выплачваецца з прымяненнем мінімальнай заработнай платы на момант яе выплаты.

Кампенсацыя не выплачваецца тым сем'ям і воінам-інтэрнацыяналістам, якія атрымалі адпаведную выплату пасля 1 студзеня 1991 г., згодна з пастановай Савета Міністраў СССР ад 30 снежня 1990 г. № 1393 "Аб дзяржаўным абавязковым асабістым страхаванні ваеннаслужачых і ваеннаабавязаных, асоб радавога і начальніцкага саставу органаў унутраных спраў", а таксама ў выпадках, калі гібель (смерць), раненне, кантузія, калецтва ваеннаслужачых або ваеннаабавязаных (на зборах) насталі ў выніку ўчынення імі проціпраўных дзеянняў або з прычыны алкагольнага, наркатычнага ці таксічнага ап'янення.

Пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 27.01.94 г. № 40 "Аб выплаце аднаразовай грашовай кампенсацыі сем'ям ваеннаслужачых, якія загінулі (памерлі) у мірны час пры выкананні абавязкаў ваеннай службы, воінам-інтэрнацыяналістам у сувязі з атрыманымі імі раненнямі, кантузіяй, калецтвам" уводзіцца ў дзеянне з 1 сакавіка бягучага года.

Пакаранне ў дадатак?

"Раскажыце, калі ласка, якія віды пакарання існуюць сёння ў Крымінальным кодэксе?

Андрэй Г., Магілёўскі раён".

Зараз, згодна з артыкулам 21 КК, дзейнічае наступная сістэма пакаранняў: пазбаўленне волі, ссылка, высылка, папраўчыя работы без пазбаўлення волі, пазбаўленне права займаць пэўныя пасады альбо займацца пэўнай дзейнасцю, штраф, звальненне з пасады, грамадскае ганьбаванне. Да ваеннаслужачых тэрміновай службы можа ўжывацца пакаранне ў выглядзе накіравання ў дысцыплінарны батальён.

Апрача асноўных пакаранняў, да асуджаных могуць прымяняцца дадатковыя пакаранні: канфіскацыя маёмасці, пазбаўленне вайсковага звання. Высылка, ссылка, пазбаўленне права займаць пэўныя пасады або займацца пэўнай дзейнасцю, штраф і звальненне з пасады могуць ужывацца як асноўныя і як дадатковыя пакаранні. У парадку выключнай меры пакарання за асабліва цяжкія злачынствы, спецыяльна агавораныя ў законе, прымяняецца пакаранне смерцю.

"Вымушаныя" пенсіянеры — без пенсій

"Ходзяць чуткі, што з 1 красавіка працуючым пенсіянерам не будзе выплачвацца пенсія. Ці так гэта?

Павел ЦАРЫК, г.Мінск".

На пытанне адказвае вядучы інспектар упраўлення пенсій і грашовых дапамог Міністэрства сацыяльнага забеспячэння Лідзія Кухта.

— Гэтыя чуткі маюць пад сабой падставу. Але гэта датычыць далёка не ўсіх. Не будуць атрымліваць пенсію толькі тыя працуючыя пенсіянеры, якія пайшлі на пенсію ў адпаведнасці з законам Рэспублікі Беларусь "Аб занятасці насельніцтва Рэспублікі Беларусь". Дакладней, людзі, якія пайшлі на пенсію на 2 гады раней — мужчыны ў 58 гадоў, жанчыны ў 53, — у сувязі з ліквідаваннем установы ці арганізацыі, і тыя, хто пайшоў на пенсію на год раней у выпадку скарачэння штатаў.

Страціўшы працу, "вымушаныя" пенсіянеры, зарэгістраваныя ў Цэнтры занятасці насельніцтва, атрымліваюць іншую працу і працягваюць сваю дзейнасць ці статус беспрацоўнага і грашовую дапамогу. Вось менавіта такія працуючыя пенсіянеры не будуць атрымліваць пенсію. Але толькі да таго часу, пакуль не дасягнуць звычайнага пенсіённага ўзросту.

МАРАЛЬНЫ КОДЭКС

Хто вінаваты?

☐ **Мікола КАПЫЛОВІЧ**

Завея ўсхадзілася ноччу, сярдзіта віхурылася ўвесь дзень, а пад вечар, нібы стаміўшыся, неяк адразу сціхла.

Я выйшаў на вуліцу, калі ветру ўжо амаль не было.

Цемень ціснула на плечы, і таму я хутчэй павярнуў назад, да дачы суседа, у якой начаваў. З дарогі хутчэй угадваліся, чым бачыліся постаці бяроз, ды на тым баку ракі, на самым узгорку, калі прыгледзецца, ледзь сляпілася агеньчыкам акно. "Ноч для бяды", — чамусьці падумалася і, магчыма, таму крык хлопчыка: "Мамачка!", які данёсся да маіх вушэй аднекуль здалёку, я ўспрыняў як лагічны працяг сваіх уяўленняў.

Не магу чуць дзіцячага плачу, і таму пайшоў хутчэй. Але голас тут жа мяне дагнаў. Пранізліва-надрыўны, з невыносным болем, ён ірваў душу.

І я спыніўся, не ведаючы, што рабіць. "Ды што ж там такое? Можа, малы заблудзіўся?". Хвіліна цішыні — і зноў крык. На зрыве, на нейкай апошняй ноце, за якою — вечная цішыня, калі ніхто і нішто не можа дапамагчы.

— Ма-ма-а!

Калі не чуе яна, дык я проста абавязаны кінуцца да хлапчаняці на дапамогу!

З дрыжыкамі ў сэрцы, адчуваючы, як варушацца на галаве валасы, я крыкнуў, не пазнаючы свайго голасу:

— Я чую! Я зараз!

І кінуўся з усіх ног у бок лесу.

Вось, нарэшце, і пасёлак ці, лепш сказаць, вясковы хутар. Я на імгненне спыніўся, прыслухаўся:

— Дзе ты?

Ніякага адказу.

Я прайшоў, а дакладней прабег, кульгаючы на адну нагу, да першых хат хутара, але на дарозе нікога не сустрэў, не ўбачыў і, пастаяўшы яшчэ некалькі хвілін, не спяшаючыся пакрочыў назад.

Ішоў і амаль ці не плакаў сам, усё чамусьці здавалася, што гэтым не закончылася тое, што было ў лесе. Голас хлопчыка ўсё гучаў ува мне: "Мамачка! Мамачка!".

"Божа! — думаў я. — Ды няўжо ж ёсць нейкія дзіцячыя грахі, за якія трэба караць такімі пакутамі?".

...Раніцай у вясковай краме, калі стаяў у чарзе, пачуў канец гэтай гісторыі. Адзінокая маці маленькага хлопчыка тры месяцы назад была звольнена з работы. Спрабавала ўладкавацца хоць куды, але так і не змагла. Тыдзень назад яна прадала на кірмашы нейкую сукенку са свайго беднага гардэроба. На схаваныя грошы выпадкова натрапіў шасцігадовы сын. Раней ён ніколі нічога не браў без дазволу, але на гэты раз не вытрымаў, узяў і купіў вось у гэтай самай краме паўкіло цукерак, якіх даўно не бачыў. Сам паеў і пакінуў трохі маме.

Увечары тая спахапілася: дзе грошы?

Ён прызнаўся адразу. І як браў грошы, і як купляў цукеркі, якія вельмі рэдка сюды, у краму, прывозяць.

Маці чамусьці спадзявалася, што сын жартуе, што грошы яшчэ цэлыя. І толькі калі ў хлеўчуку малы выцягнуў з-пад скрынкі пакет са жменькаю цукерак, яна кінулася да сына і пачала яго біць. Потым пабегла дамоў, праклінаючы сябе:

— Не! Чым так жыць, дык лепш...

Ён ляцеў за маці, спатыкаючыся на снезе, быццам ведаў наперад, што будзе з ёю, і спрабаваў яе ўтрымаць.

І не змог.

Ноччу, калі сын заснуў, маці паднялася, не апранаючыся, выйшла за дзверы і ў тым жа хлеўчуку накінула на сябе пятлю. Адкуль было ведаць ёй, загнанай жыццём, пастаўленай ім ужо не на край, а за край, што дзіцячая сляза — не мера самаабароны дзіцяці, а мера абароны дзіцем нас у гэтым жорсткім свеце.

Я выйшаў з чаргі за два чалавекі ад прылаўка, зразумеўшы раптам, што не змагу есці гэтыя цукеркі...

Ляці, птушка!

Прачытала не так даўно ў "Чырвонцы" артыкул "Птушка ў клетцы" і хачу звярнуцца адначасова да Лілі і да яе бацькоў.

Так, у мяне вельмі маленькі жыццёвы вопыт, шмат чаго я не бачыла, але свае меркаванні, думаю, выказаць магу. А ўпэўнена я ў адным. Вы, клапатлівыя маці і тата, павінны радавацца, што ваша дачка не скарылася перад цяжкай хваробай, а хоча жыць, кахаць, спадзявацца на лепшае. Я сама ўжо трэці год шэфствую над інвалідамі, шмат пабачыла і зрабіла вывад: такіх, як Ліля, настойлівых і нераўнадушных, на жаль, не вельмі многа.

Напэўна, Ліліны бацькі, як і многія іншыя, мараць аб дачушкінай пяшчоце, наогул аб тым, каб у адносінах з дзецьмі былі разуменне і лад... А ці не баяцца яны сваёю празмернай апекаю усё перакрэсліць?

Даруйце мне, але я першы раз бачу бацькоў, жадаючых... страціць сваё дзіця. Мець дачку ці сына-інваліда — цяжкае гора. Але тройчы цяжкае гора — быць інвалідам у душы. Ліля не з такіх... "Нешта разаб'е, парве...". Няхай!

У мяне бацькі таксама не мільянеры, не дырэктары камерцыйных фірм, ды і мая зарплата невялікая. Але самая каштоўная для мяне рэч — наша жыццё. Гэта сапраўды шчасце — хацець жыць і змагацца з хваробаю...

Ліля, я звяртаюся да цябе! Ты правільна жывеш і добра ўсё разумееш. Самая цяжкая здрада — здрада самому сабе. Будзь сапраўднай, натуральнай ва ўсім: ва ўчынках, поглядах, адносінах з людзьмі. Хочаш штосьці зрабіць — рабі як можаш. Мы з табою абавязкова сустрэнемся!..

Святлана ЧАРНАЯ.

"Белая варона", або Працяг даўняй размовы

☐ **Ларыса ШУВАЛАВА**

Артыкул "Белая варона", змешчаны ў "ЧЗ" 12 лютага, падштурхнуў мяне да працягу размовы аб тым, што ж гэта за з'ява — "белыя вароны" ў нашым грамадстве? Чаму яны такія і ці патрэбны звычайным, "нармальным" людзям?

Кажуць, што кожны чалавек цікавы, трэба толькі крыху больш уважліва глядзець на яго, слухаць яго. Глядзець, слухаць, сачыць — гэта не адны толькі журналісцкія хітрыкі. Гэта патрэбнасць усіх неабыякавых людзей. Бо часцей за ўсё менавіта яны жывуць "не як усе".

"Жыць як усе" — значыць стаяць у бясконцай чарзе па штонебудзь, берагчы свае грошы, клапаціцца пра сваё здароўе, баяцца зладзеяў і крыўдзіцеляў, хлусіць пра недахоп часу, калі хтосьці аб нечым папрасіў. А галоўнае — скардзіцца сябрам на тое, як цяжка жыць і якія мы ўсе дрэнныя...

... Мне патэлефанавала сяброўка і паведаміла: адзін чалавек хоча з табой пазнаёміцца. Канешне-канешне, я нічога не маю супраць. У сваю чаргу тэлефаную па нумару, пакінутаму сяброўкай, і вельмі хутка дамаўляюся з уладальнікам прыемнага барытона аб сустрэчы.

І вось сядзім адно насупраць аднаго, і чамусьці я, не бянтэжачыся, гляджу яму прама ў вочы. Маўчым абое. Потым раптоўна, як пасля стартавага выбуху, размова пачынаецца. Дакладней, не размова, а маналог. Вельмі ціхі: хочаш — слухай, хочаш — глядзі ў акно. Ён расказваў пра тое, як некалькі гадоў таму раптоўна (даволі ж часта гэтак бывае!) паламалася ўсё ягонае жыццё, калі трапіў у аварыю. І як марудна яго ставілі на ногі. Дакладней, ён сам сябе ставіў. Таму што гэткі шлях здольны прайсці толькі сам хворы.

Але не пра гэта я хацела гаварыць. Дзякуй Богу, і без мяне ёсць каму пісаць (і шмат пішуць ужо) пра людзей-пераможцаў — тых, хто не здаецца. І не гэта мяне здзівіла ў маім новым знаёмым.

Чым далей ён гаварыў, тым больш непакоіла думка: ці то чалавеку ўжо дужа дрэнна і няма куды ісці (хіба што тапіцца?), ці то перада мною проста псіхічна хворы, які не валодае сваімі пачуццямі. Можа, ён памыліўся, прыйшоўшы да мяне? Аднак гаварыць яму я не замінала.

Пакрысе гутарка перайшла на іншую тэму, і на мяне зірнулі разумныя, вострыя, мужныя вочы. Аднак гэта не былі вочы стомленага ад жыццёвых пакут чалавека. У іх свяціліся дабрыня і сумленне...

"Ну вось, — падумае чытач, — зноў яна пра дабрыню, сумленне! Дзе яны зараз, гэтыя якасці? Вось ідэалістка чортава...".

Усё яшчэ нічога не разумеючы, я запытала:

"Што прывяло вас да мяне?".

"Я не хачу, каб хтосьці прайшоў праз тое, праз што прайшоў я".

Сапраўды, ці многа знойдзецца людзей, што здольны пакутаваць ад таго, што пакутуе хтосьці іншы — не сябар, не знаёмы нават? Хто з вас можа вось гэтак проста прыйсці ў чужую кватэру і спытаць: "Вам дрэнна? Чым магу дапамагчы?".

Нават сярод маіх сяброў па няшчасцю, інвалідаў, зашмат людзей асцярожных, палахлівых, якія клапоцяцца толькі аб сабе. Вядома, акалічнасці бываюць розныя, многім з нас вельмі цяжка як фізічна, так і маральна парваць кола хваробы, пайсці да іншых людзей. Усё дзіва было для мяне ў тым, што я ні аднаго слова не сказала Анатолю (я назаву так гэтага чалавека) пра сваё жыццё. Скуль ён даведаўся, што менавіта мне трэба?

"Вам дрэнна"... Гэтыя словы часта выклікаюць абурэнне: каму якая справа! Нічога мне не трэба! Цяжка дапусціць кагосьці ў сваё сэрца, тым больш, што ганарлівасць замінае. Прывыклі, што нават калі просіш, рэдка хто адгукаецца задарма. І гэта лічыцца натуральным. Навокал — недавер і знявага. Усе жывуць "як усе"... І ўсе папярэджваюць адзін аднаго: "У жыцці зашмат расчараванняў!".

Развіталіся мы з Анатолем сябрамі. І я падумала: "А можа, хопіць расчараванняў?". Бо ў адзіноце чалавек (нават здаровы) не пражыве. Не пражыць доўга з агідай у сэрцы, не навучыць дабрыні дзяцей. Таму хочацца, каб хоць раз кожны з нас сустрэў на сваім шляху "белую ворану", якую нават жыццёвыя абставіны не перафарбавалі ў чорны колер. Няхай яны ўсюды і заўсёды застаюцца белымі.

з гісторыі Беларусі

НАРОДНАЯ АДУКАЦЫЯ

ўтрымліваць школы. Не хапала сродкаў на гэтую справу і ў вясковых прыходах. Трэба ўлічваць і тое, што вясковае насельніцтва беларускіх губерняў жыло ў сваёй большасці ў невялікіх пасяленнях па некалькі двароў, якія да таго ж нярэдка знаходзіліся на значнай адлегласці адно ад аднаго. Таму невялікія школы граматы, якія не патрабавалі ад сялян значных грашовых і іншых затрат, успрымаліся імі лепш. У сваёй працы духавенства кіравалася тым, што пры суцэльнай непісьменнасці беларускага сялянства ўсялякая школа, нават калі яна і не вельмі дасканалая, ужо крок наперад.

Паступова царкоўныя школы займалі калі не вядучае, то даволі значнае месца ў сістэме народнай адукацыі. У цэлым па Расіі да 1900 г. сетка школ царкоўнага ведамства зраўнавалася з сеткаю школ міністэрства народнай асветы. Яна налічвала 42,6 тысячы з 1,6 мільёна вучнямі. Што да беларускіх губерняў, то царская палітыка, накіраваная на стварэнне тут сістэмы народнай адукацыі — рускай і праваслаўнай па характары — прывяла да таго, што царкоўныя школы занялі пераважнае месца. Так, у Мінскай губерні ў 1894 г. з 1680 пачатковых навучальных установў (не лічачы хедараў, талмуд-тораў, прыватных і казённых яўрэйскіх вучылішчаў) школы духоўнага ведамства складалі 1323, ці амаль 80 працэнтаў. Больш за 70 працэнтаў займалі ў тым жа годзе царкоўныя школы ў Віленскай губерні. Найбольш распаўсюджанымі яны былі ў Дзісненскім павеце — 93,9 працэнта, Вілейскім — 80,6 працэнта, Лідскім — 76,9 працэнта. Больш чым 80 працэнтаў ад усіх пачатковых школ займалі царкоўныя школы і ў Магілёўскай губерні.

Такім чынам, да канца XIX ст. народная адукацыя ў заходніх губернях знаходзілася ў значнай ступені ў руках праваслаўнага духавенства. Каталіцкія святары, як і іншыя прыватныя асобы польскага паходжання, практычна былі адхілены ад удзелу ў народнай адукацыі. Асобныя польскія школкі, што дзе-нідзе яшчэ працягвалі існаваць, былі аб'яўлены па-за законам. З красавіка 1892 г. былі "высочайше" зацверджаны часовыя правілы, згодна з якімі такія школкі аб'яўляліся тайнымі. За іх накладвалася спаганнне — штраф у суме 300 рублёў ці пазбаўленне волі да 3 месяцаў. 10 снежня 1892 г. па загаду імператара ўсе вучылішчы, што яшчэ захаваліся пры касцёлах, былі перададзены міністэрству народнай асветы на агульных падставах, з тым, "каб пры новым парадку кіравання засталіся правы рымска-каталіцкага духавенства назіраць за народнай адукацыяй юнакоў у казённых установах". Што да прыватных навучальных устаноў, то права адкрываць іх прадастаўлялася толькі "прыродным рускім або прыняўшым рускае падданства". Навучальны план зацвярджаўся папячыцелем вучэбнай акругі, у лік прадметаў абавязкова ўключаліся Закон Божы, руская мова, а там, дзе вывучалі гісторыю і геаграфію, — рускую гісторыю і геаграфію.

Страціўшы магчымасць займацца адукацыяй народа, а разам з тым і ў значнай ступені ўплываць на маладое пакаленне, каталіцкія святары забаранялі сваім вернікам адпраўляць дзяцей у царкоўнапрыходскія школы. У 1902 г. Віленскі рымска-каталіцкі епіскап звярнуўся да каталіцкага духавенства сваёй епархіі са спецыяльным цыркулярам, якім заклікаў духоўных асоб і вернікаў "словам і справай" абараняць святую веру ад царкоўнапрыходскіх школ і школ граматы. "Школы гэтыя, — адзначаў епіскап, — варожыя каталіцкай веры і па сваіх мэтах, праграмах выхоўваюць погляд на католікаў, як на ворагаў дзяржаўнасці".

Тым не менш, нейкая частка сялян (католікаў, прадстаўнікоў іншых веравызнанняў) аддавала сваіх дзяцей вучыцца ў праваслаўныя царкоўныя школы. Так, у 1894 г. у Мінскай губерні сярод вучняў царкоўнапрыходскіх школ і школ граматы праваслаўныя складалі 97,5 працэнта, католікі — 2,16 працэнта, пратэстанты — 0,04, магаметане — 1,01, яўрэі — 0,24 працэнта. У той жа час у народных вучылішчах католікі складалі 6,48 працэнта, пратэстанты — 0,27 працэнта.

Нязначнае месца, адпаведна невялікай колькасці вернікаў, сярод царкоўных школ займалі лютэранскія і рэфармацкія царкоўныя школы. Яны існавалі да канца 60-х гадоў пры цэрквах і малітоўных дамах гэтых веравызнанняў. Такія школы былі: у Вільні — 1, Гродзенскай губерні — 12, Віцебскай — 2. Настаўнікамі з'яўляліся кістэры і арганісты. Навучанне вялося (за малым выключэннем) на нямецкай мове. Большасць сярод гэтых школ складалі лютэранскія. Напрыклад, з 12 школ, што існавалі ў Гродзенскай губерні, 10 былі лютэранскія. З 839 вучняў гэтых школ 728 — немцы па свайму паходжанню, большасць якіх (706) захавалі сваю родную мову.

У 1868 г. была зроблена рэвізія лютэранскіх і рэфармацкіх школ. Камісія ўстанавіла, што лютэранскія і рэфармацкія школы ўтрымліваюцца на сродкі мясцовых таварыстваў і знаходзяцца ў падпарадкаванні пастараў. У Гродзенскай губерні, адзначала камісія, гэтыя школы знаходзіліся ў розных мясцовасцях і ўсе мелі чыста нямецкі характар. Толькі ў некаторых з іх у апошні час уведзена руская мова, але "за малым выключэннем, зусім беспаспяхова". Папячыцель Віленскай вучэбнай акругі заключыў, што "адчыняемыя не толькі без дазволу, але нават без ведама вучэбнага начальства, існуючы без усялякага кантролю з яго боку, з настаўнікамі іншаземцамі і з іншаземнымі падручнікамі, лютэранскія і рэфармацкія школы знаходзяцца ў прамой супярэчнасці з усёй сістэмай народнай адукацыі, што дзейнічае ў Віленскай вучэбнай акрузе". Было прызнана, што існаванне лютэранскіх і рэфармацкіх школ не мае законнага права: па законах Расійскай імперыі лютэранскае духавенства не магло адкрываць вучылішчы. Статут евангелічна-лютэранскай царквы прадугледжваў толькі падрыхтоўку моладзі да канфірмацыі на працягу 6 тыдняў. На самай справе школы працавалі круглы год і іх праграмы ўключалі ў сябе розныя прадметы, якія зусім не патрэбны былі для падрыхтоўкі да канфірмацыі.

У студзені 1869 г. па пагадненню паміж міністэрствамі ўнутраных спраў і народнай адукацыі лютэранскія і рэфармацкія школы былі пераведзены пад юрысдыкцыю Віленскай вучэбнай акругі. Карацей кажучы, перасталі існаваць, зліўшыся з народнымі вучылішчамі.

Але праблемы засталіся. І перш за ўсё, як вучыць дзяцей Закону Божаму. У лістападзе 1870 г. у міністэрства народнай асветы былі прадстаўлены правілы, распрацаваныя ў Віленскай вучэбнай акрузе пры ўдзеле прадстаўнікоў евангелічна-рэфармацкага і евангелічна-лютэранскага веравызнанняў, якія адносіліся да выкладання Закона Божага дзецям гэтых веравызнанняў у народных вучылішчах. Правілы заключаліся ў наступным: Закон Божы павінен быў выкладацца тры разы на тыдзень абавязкова ў памяшканні народных вучылішчаў. У першы год вучобы — на мясцовым дыялекце, у другі — на рускай мове з перакладам або тлумачэннямі на мясцовым дыялекце, у трэці — выключна на рускай мове. Законавучыцелямі маглі быць мясцовыя пастары або іншыя асобы з рускіх падданых. Акрамя выкладання Закона Божага, яны павінны былі вучыць дзяцей нямецкага паходжання чытаць і пісаць па-нямецку. Плаціць законавучыцелям павінны былі мясцовыя таварыствы.

Віленская евангелічна-рэфармацкая калегія накіравала пратэст міністру ўнутраных спраў, у якім адзначалася, што ўдзел пастара Кадара ў распрацоўцы гэтых правіл заключаўся толькі ў ягонай прысутнасці на адным з пасяджэнняў. І што ён, таксама як і прадстаўнік евангелічна-лютэранскага веравызнання Таферберг, галасаваў супраць выкладання Закона Божага на рускай мове. Бо гаворка ідзе аб тым, што ў дадзеным выпадку парушаецца галоўны прынцып пратэстантызму — навучанне Закону Божаму на мове самай зразумелай для кожнага. З такім жа пратэстам выступіла і евангелічна-лютэранская генеральная кансісторыя. Але пратэсты гэтыя не былі ўлічаны. Новыя правілы, што закранаді пытанні мовы навучання Закону Божаму іншаземных веравызнанняў, былі прыняты толькі ў 1906 г. Згодна з ім мова выбіралася па жаданню бацькоў вучняў ці іх апякуноў.

Нягледзячы на даволі хуткі рост на Беларусі пачатковых навучальных устаноў у парэформенны перыяд, значных якасных змяненняў у народнай адукацыі не адбылося. Усе яны — і царкоўныя, і свецкія — ахоплівалі зусім нязначную частку дзяцей школьнага ўзросту, на пачатку 80-х гадоў — каля 10 працэнтаў хлопчыкаў і 0,5 працэнта дзяўчынак. І праваслаўная, і каталіцкая канфесіі, кожная па-свойму, імкнуліся з дапамогай "адукацыі" ўтрымаць беларусаў пад сваім уплывам. Між двух агнёў прайшоў беларускі народ, выпакутаваў, збярог нацыянальныя звычкі, мову, культуру, высокую чалавечую годнасць. Наперадзе былі новыя выпрабаванні, але загаралася і заранка светлага дня, пашыраўся адраджэнскі рух, нараджалася інтэлігенцыя, што абуджала ў народзе самасвядомасць, прымнажала духоўныя набыткі, набліжала час узнаўлення дзяржаўнасці.

КРЫМІНАЛЬНАЕ БЮРО

Прафесія — эксперт

Памятаю, у адным з першых нумароў за гэты год газеты "На страже" прачытаў віншаванне шэрага супрацоўнікаў экспертна-крыміналістычных службаў у сувязі з іх узнагародай. Сярод узнагароджаных значыліся эксперты-біёлагі навукова-крыміналістычнага цэнтра МУС Сяргей Яўмененка і Аляксандр Шымко, зусім яшчэ маладыя хлопцы, практычна толькі пачынаючыя свой прафесійны шлях. Шлях пошуку, шлях адкрыццяў, шлях да ісціны, за якой — людскія лёсы, людскія жыцці...

...Пераваліла ўжо на другую палову дажджлівага лета 1993 года. І хоць першае паўгоддзе прынесла некаторае паляпшэнне ў аператыўнай абстаноўцы, з сярэдзіны чэрвеня крымінальны барометр зноў стаў паказваць рэзкае ўзрастанне злачыннага націску. Прычым, сітуацыю асабліва ўскладняў рост злачынстваў, цяжкіх, дзёрзкіх, якія выклікаюць асаблівы грамадскі рэзананс, розныя чуткі...

21 ліпеня ў Першамайскім і Савецкім раёнах Мінска, у кантэйнерах для смецця былі знойдзены часткі расчлянёнага чалавечага цела. У тым, што гэта забойства, — сумненняў не было. Па дадзенаму факту ўзбуджана крымінальная справа, якую прыняла да вытворчасці пракуратура горада. Першае, што патрабавалася вызначыць — асобу забітага. Хутка гэтую задачу вырашылі. Неабходнай умовай раскрыцця злачынства было вызначэнне месца яго ажыццяўлення. У адной з версій меркавалася, што забойства і расчляненне адбыліся на кватэры аднаго з дамоў вялікіх жылых масіваў, ля якіх і знойдзены часткі цела загінуўшага. На лагічнасць такога меркавання ўказвалі многія фактары і дэталі злачынства, у тым ліку і знойдзеная ў адным з кантэйнераў газета з напісанай лічбай. Менавіта так размашыста прастаўляюць іх у аддзяленнях сувязі на пастаўляемай адрасатам карэспандэнцыі. Так у поле аператыўнага пошуку трапіў нумар кватэры, у якой адбылося злачынства. Версія набыла канкрэтны накірунак, які і вывеў сышчыкаў на нейкага грамадзяніна Б., і даў падставы для агляду яго кватэры як мяркуемага месца забойства. Але вось няўдача: у кватэры нядаўна быў праведзены рамонт. Як жа вызначыць сляды злачынства.

Цяпер усё залежала ад майстэрства прафесіяналаў, ад іх умення і кампетэнцыі. І таму, акрамя крыміналістаў, да агляду былі запрошаны эксперты-біёлагі С.Яўмененка і А.Шымко.

— Ну што, пачнём, Сярожа, паціху, — падзадорыў прыяцеля Саша.

— Ды тут спяшацца трэба павольна, — разважна заўважыў той.

На тым і прыступілі да справы. Пільна даследавалі кожны сантыметр плошчы, кожную смяцінку ў кожнай шчыліне. І вось...

— Эўрыка!

— Так, напэўна...

У ванным пакоі эксперты наткнуліся на два малюсенькіх, велічынёй з галоўку шпількі, кавалачкі рэчыва. Эксперты на аснове праведзенага тут жа папярэдняга аналізу з упэўненасцю заявілі:

— У знойдзеных кавалачках ёсць кроў.

Гэта было пачаткам на шляху да ісціны па справе. Далейшыя лабараторныя даследаванні пацвердзілі папярэднія вынікі. Было вызначана, што знойдзеныя кавалачкі з'яўляюцца фрагментамі мышачнай тканкі чалавека.

Такім чынам было даказана, што ў кватэры сапраўды адбылося злачынства. Справа заставалася за правядзеннем яшчэ некалькіх экспертыз, у прыватнасці, ці належаць даследаваныя кавалачкі мышачнай тканкі канкрэтнай асобе — забітаму. На гэта пытанне далі адказ спецыялісты лабараторыі геннай дактыласкапіі. Пошук на шляху да ісціны працягваўся. І прадаўжацца яму заўсёды. Бо ў пошуку на гэтым шляху і заключана сапраўдная сутнасць прафесіі эксперта.

Сяргей ЦІВАНАЎ.

ЦЁМНЫ БОК МЕСЯЦА

Культ агню

Ён добра вядомы з часоў Старажытных Грэцыі і Рыма. У храме Весты гарэў вечны агонь, які падтрымлівалі нявінніцы-вясталкі. У Літве перад ідалам Пяркуна (Перуна) палілі дубовыя дровы вайдэлоткі, падтрымліваючы нязгасны агонь Зніч, які ўвасабляў бажаство, добра вядомае і нашым продкам.

У іх светаўспрыманні агонь быў адной з асноў сям'і, дома, меўшым гаючы і ачышчальны пачатак. У кожнай сям'і імкнуліся падтрымліваць свой агонь, дбайна загортваючы попелам гарачае вугалле. Пры пераездзе, падзеле сям'і неслі з сабою агонь з хатняга ачага.

"Апаганіць" агонь пляўкамі ці чымсьці падобным лічылася справай бязбожнай і небяспечнай, бо жыжа, як менаваўся агонь на дзіцячай мове, кусаецца.

Ад "укусу" агню на твары "грэшніка" з'яўляўся "вогнік" — асаблівая наскурная хвароба, пры якой твар пакрываўся струпамі, як пасля апёку. Вогнік мог быць вылечаны толькі пры дапамозе агню. Для гэтага, калі дровы добра разгараліся, выграбалі дзевяць (часам толькі тры) распаленых вугалькоў, кожным з іх тройчы абмахвалі вакол хворага месца і наводліў кідалі назад у печ са словамі "адкуль прыйшоў, туды ідзі", пасля чаго хворы тройчы цалаваў прыпечак. Гэта называлася "адкідаць вогнік".

Агнём вылечваліся і іншыя хваробы. Калі дзеці курчацца і крычаць ад болю, не спяць па начах — гэта іх мучаць Начніцы — маленькія і злыя духі ночы. Тады ноччу, калі дзіця асабліва раскрычыцца, паляць у печы і перад полымем "палаюць" малога. "Палаць" наогул азначае ачышчаць ад шалупіння ячныя ці якія іншыя крупы: іх ўстрасваюць у асаблівых ночвах-паланках. Нешта падобнае робіцца і з хворым дзіцем. Яго кладуць у прыпол сукенкі, гушкаюць перад (ні ў якім разе не над!) полымем, злёгку ўстрасваючы і нашэптваючы замову.

Замова на Начніцы

Цёмная ночка
Начніц нарадзіла, —
Малому дзіцяці
Мукі нарабіла;
Яснае сонейка
Дзень начынае,
Начніц праганяе,
Дзяніна насылае,
Боль суніме.
Шух у печ! Шух у печ!

Агонь ці зжырае Начніцы, ці адганяе ўпрочкі.

Наогул знахары раілі часта "палаць" дзіця перад печу, бо агонь лічыўся дзейсным сродкам, які ачышчаў ад усялякай немачы, а таксама аберагаў ад яе. Вось таму беларускія хлопцы і дзяўчаты і ў наш час пераскокваюць цераз купальскі агонь.

Агонь у якасці старажытнага радавога знака, замацоўваў розныя сямейныя з'явы. Нявеста, якая прыбывала ў хату жаніха "асвоіцца", кланялася ачагу і дакраналася да яго рукой. Тое ж самае рабіў і жаніх, ідучы ў прымакі. У асобыя дні (на Вялікдзень, калі сеялі і асабліва калі ў доме рабілі талаку) агню з печы не пазычалі (у адрозненне ад запалак), бо верылі, што разам з ім можа сысці з дому і дабрабыт ці, прынамсі, не ўродзіцца хлеб. У гэты час (а ў асобных мясцовасцях краю і пастаянна) агонь называлі багаццем.

Асобныя сяляне і ў звычайныя дні не надта хацелі пазычаць гарачае вуголле са сваёй печы чужым людзям, а калі і давалі, то вельмі неахвотна, з умовай, каб тыя ж вуглі і былі вертуты назад, а то нават патрабавалі пакінуць у хаце якую-небудзь рэч на час карыстання вуглямі. Калі ж іх усё ж не вярталі, то іці забірала, нават калі ў вуглях не было нікай патрабы.

Пры дапамозе агню варажылі. Калі дровы гарэлі весела — гэта быў наогул добры знак. Калі вуголёк трапляў у чыгунок з ежай — чакай падарунка. Калі з печы з трескам выскоквалі вуглі — трэба было чакаць гасцей.

Часам печны агонь, ад якога залежала і цяпло, і страва, і здароўе, "персаніфікаваўся" ў вобразе гарэзлівага, але ні ў якім разе не злога Агнявіка.

Сеанс гіпнозу па тэлебачанню

(Але не ў нас)

Кожны тыдзень па аўторках брытанцы садзяцца да экрана тэлевізараў, каб паглядзець "Гіпнатычны свет Пола Макены". Пачаўшы сваю кар'еру дыск-жакеем на правінцыяльнай радыёстанцыі, невысокі хударлявы Пол, у абліччы якога няма нічога дэманічнага, заняўся гіпнозам зусім выпадкова: калі рыхтаваў чарговую радыёперадачу, пазнаёміўся з майстрам, які даўно асвоіў мастацтва магічнага ўздзеяння на людзей.

— Потым начытаўся спецыяльнай літаратуры. Калі прыяцель пад уздзеяннем маіх пасаў упаў у транс, я не мог ачуняць ад здзіўлення. Думаў, што ён жартуе, — успамінае Макена.

Затым ён перанёс лепшае з дасягнутага на тэлеэкран. Так і з'явілася праграма, якая адразу стала сенсацыйнай. Брытанцы маюць пачуццё гумару, але даўно ўжо тэлебачанне не паказвала ім такіх забаўных рэчаў. Гіпнатызёр-эстраднік робіць з добраахвотнікамі, якія згаджаюцца ўдзельнічаць у яго шоу, літаральна ўсё, што пажадае. Аднаго прымушае пад уздзеяннем гіпнозу імітаваць Элвіса Прэслі, другога — Майкла Джэксана, трэцяга, вельмі паважнага і сур'ёзнага мужчыну, пераконвае ў тым, што звычайная шчотка для падлогі не што іншае, як самая чароўная прыгажуня. І той сядзіць на сцэне, буркуе са швабрай, паўтараючы: "Якая ж ты ўсё-такі прыгожая..."

Макена можа, напрыклад, выкрасліць з памяці чалавека (на поўны час, зразумела) якую-небудзь лічбу, напрыклад, сямёрку. Пад яго ўздзеяннем загіпнатызаваныя пачнуць пералічваць пальцы на руках, і атрымаецца, што іх не дзесяць, а адзінаццаць. Публіка памірае са смеху, а таму і няўцям, што яе так лёгка...

У апошні час Пол Макена ад эстраднага гіпнозу перайшоў да гіпнатэрапіі.

Заўвага ЦБМ: у нас сеансы гіпнозу па тэлебачанні насілі іншы характар, і таму-сяму ад іх прыйшлося зусім не весела...

Не будуйце дамы на "драконавых жылах"!

На ўсю нашу планету як быццам накінута сетка з так званых "драконавых жыл". Іх яшчэ называюць геапатагеннымі лініямі ці клеткамі Нартмана. Памер "ячэек" вагаецца ад 1,5 да 2,5 метра у залежнасці ад набліжанасці да полюсаў планеты — там сетка "гусцейшая". І вось гэта разметка строга зарыентаваная па баках свету. Вядомая і шырыня адной такой лініі, роўнай прыкладна 20 сантыметрам.

Пры пабудове дома, сцены якога "глядзяць" дакладна на поўнач, поўдзень, захад і ўсход, "драконавыя жылы" размяшчаюцца ў будынку такім чынам, што гаспадары знайшлі бяспечнае месца для працяглага знаходжання: паставіць ложак ці ўладкаваць месца для працы. Калі ж дом пастаўлены на дыяганальнай разметцы геапатагенных ліній, то знайсці бяспечнае месца для працяглага адпачынку ці працы практычна немагчыма.

Асабліва небяспечныя месцы скрыжаванняў ліній. Калі ложак стаіць на такім перакрыжаванні, то на працягу доўгага часу ваша цела будзе знаходзіцца пад пастаяннай бамбардзіроўкай геапатагеннага "дракона", накіраванай у адну і тую ж зону. Вынік выявіцца праз некалькі месяцаў ці нават гадоў — гэтая частка вашага цела не пазбегне разнастайных хвароб, у тым ліку злаякасных. Урачы паставяць дыягназ — ад захворванняў шчытападобнай залозы, ад язвы страўніка — і пачнуць вас лячыць, але дарэмна.

Вам трэба тэрмінова выйсці з-пад шкоднага ўплыву геапатагенных зон. Вызначыць "драконавую сетку" можна метадам лазашукальніцтва. Сагніце два вялікія алюмініевыя (ці медныя) пруты ў выглядзе буквы "Г". Кароткі бок устаўляем у корпус шарыкавай ручкі. У абедзве рукі бяром па рамцы, выраўноўваем доўгія канцы паралельна і павольна рухаемся па памяшканню з поўначы на поўдзень, з захаду на ўсход. Над геапатагеннай зонай рамкі скрыжуюцца. Крэйдай на падлозе зрабіце адзнаку. Падоўжыце вашы адметкі, злучыце іх лініямі — і вы атрымаеце поўную інфармацыю пра клеткі Хартмана (ячэйкі клеткі будуць памерам прыкладна 2,5х2м).

Калі няма магчымасці выправіць зробленыя памылкі, то можна зняць шкодны ўплыў пры дапамозе асвячонай у царкве вады (акрапіць памяшканне). Можа дапамагчы і вялікі крыж, склееены з фальгі і змешчаны пад ложкам.

Асабліва ўважлівымі будзьце, калі збіраецеся ставіць ложак для дзіцяці. На прысутнасць геапатагеннага месца ўскосна ўкажа дрэнны сон малыша, ёрзанне ў ложку: ён інтуітыўна шукае бяспечнае месца (найбольш чуллівыя дарослыя таксама дрэнна адчуваюць сябе ў "зонах": ім дрэнна спіцца, зніжаецца працаздольнасць і г.д. — В.К.). Шкодны ўплыў геапатагенных зон распаўсюджваецца на значную вышыню. Аднолькава рызыкуюць жыхары як першых, так і апошніх паверхаў.

Пры вызначэнні зон у вашай кватэры можа дапамагчы свойская жывёла. Каты, напрыклад, надзвычай любяць валяцца на "дрэнных" месцах, а сабакі, наадварот, — на добрых.

Хто ты, д'ябал?

Турын — буйны прамысловы горад Італіі. Не самы старажытны, не самы славуты... Але чамусьці менавіта яго называюць "цэнтрам сатанізму". Магчыма, прычына ў гербе горада, дзе чорны рагаты бык так нагадвае пра Д'ябла...

Тут, у Турыне, амаль 100 гадоў назад адбылася загадкавая з'ява, якую да нашых дзён так ніхто і не растлумачыў. Феномен быў названы "Справа Турынскага Д'ябла".

100 гадоў таму на вулачцы Манферраці ў прамысловым раёне горада сярод белага дня раптам пачулася выццё, ад якога кроў стыла ў жылах. Ніводная знаёмая навуцы жывая істота не здольная выдаваць такія гукі. Гэты кашмар працягваўся 2 дні і 2 ночы. Немагчыма было ні спаць, ні працаваць.

У Турыне пачалася паніка. Адкуль ідуць гукі вызначыць, здавалася, немагчыма. А ноччу над гэтым кварталам стаяла барвовае зарыва, як ад пажару, хаця нідзе нічога не гарэла. Многія сцвярджалі, што бачылі жудасную постаць у чырвоным адзенні, рагатую і з цёмнымі крыламі за спінай. Папаўзлі чуткі пра шматлікія здарэнні на гарадскіх могілках. Гаварылі аб прывідах і прапаўшых людзях... Насельніцтва пачало пакідаць горад. Тыя, каму ехаць не было куды, не выходзілі з дамоў. Над Турынам вісела цёмная хмара жаху. Праз два дні ўсё раптоўна скончылася.

І ў нашы дні "спецыялісты" па праблемах існавання "цёмных сіл" прыходзяць да высновы, што ў Турыне "не ўсё чыста". Лічаць даказаным, што ўсе гарады падзяляюцца на "светлыя" і "цёмныя". Вось да такіх "цёмных" і належыць Турын. На людзей, што жывуць у ім, дзейнічае негатыўная энергія, найбольш моцная ў прамысловых раёнах.

Па матэрыялах друку.
Рубрыку склаў і вядзе Вінцук КАВАЛЕНКА.

ДЗЕЦІ І МЫ

Ад ратамскіх пагоркаў да зальцбургскіх вяршынь

☐ Ірына ЗАВАДСКАЯ, "ЧЗ"

Ні адзін падлетак не згодны прызнаць сябе "істотай другога гатунку". Гэта дарослыя бываюць шэрымі ці наогул бясколернымі, падлеткі ж, нават самыя непрыкметныя на выгляд, перакананы ва ўласнай унікальнасці і мараць пра ўсеагульнае прызнанне. Самасцвярджацца ім гэтак жа важна, як, напрыклад, дыхаць.

Але вельмі цяжка заяўляць пра сябе, калі да цябе, быццам шыльдачка, прычэплены медыцынскі дыягназ, з якім альбо наогул не прымаюць у разлік альбо крывадушна шкадуюць, што таксама вельмі непрыемна...

Шматлікія "казырныя карты" спартсменаў з Ратамскай дапаможнай школы-інтэрната — не проста металалом з медалёў і кубкаў, якога дастаткова ў любой школе і што захоўваецца выключна для гасцей на працягу дзесяцігоддзяў. За кожнай з узнагарод — зусім нядаўнія падзеі, вельмі важныя для саміх школьнікаў і даволі красамоўныя для тых скептыкаў, што прывыклі лічыць выхаванцаў дапаможных школ-інтэрнатаў ні на што не здатнымі.

Шлях да "вялікага спорту" распачаўся гады чатыры таму, калі ў школу прыйшлі два маладыя фізрукі. І ўжо ў 92-м годзе іхнія выхаванцы паказалі другі вынік па лёгкай атлетыцы ў еўраазіяцкай спартакіядзе, што адбывалася тым часам у Маскве. Праз год такая ж спартакіяда праходзіла ў Петразаводску, пасля перамогі ў якой ратамскія спартсмены накіраваліся ў Зальцбург на сусветную зімовую спецыяльную алімпіяду, дзе выступілі таксама на даволі высокім узроўні. Цяпер яны рыхтуюцца да спаборніцтваў у Партугаліі, а потым, магчыма, наведаюць Амерыку... Напэўна, той, хто ведае пра рух "Speshial Olynpics" (менавіта па гэтай лініі наладжваюцца ўсе спецыяльныя спаборніцтвы для інвалідаў), абавязкова запярэчыць: калі інваліды спаборнічаюць з інвалідамі, нельга іх лічыць сапраўднымі спартсменамі. Няхай сабе паказваюць якія заўгодна вынікі... А калі гэтыя вынікі — зусім не "інвалідныя"? Тады як?

У Ратамскай дапаможнай школе ёсць такія выхаванцы, што ў бегу фактычна выконваюць другі дарослы разрад. Але фармальна гэтага разраду не маюць, таму што... Так, ізноў медыцынскі дыягназ. Па той жа прычыне спартсмены школы-інтэрната не ўваходзяць у зборную каманду вобласці, хоць не раз выступалі за яе на ўсялякіх спартыўных мерапрыемствах. Падлеткаў быццам прымушаюць увесь час адчуваць уласную непаўнацэннасць. Не прымаючы ў разлік, што пачуцці ў іх такія ж, як ва ўсіх іншых.

І ўсё ж менавіта спартыўныя спаборніцтвы дапамагаюць гэтым хлопцам і дзяўчатам адчуць павагу да саміх сябе. Менавіта на бегавой дарожцы яны, нарэшце, трапляюць у роўныя ўмовы са сваімі равеснікамі з іншых "нармальных" школ.

"Калі нават "даунёнка" (хворага на сіндром Дауна) можна навучыць плаваць і нават трымацца на кані, астатнім сам Бог наказаў займацца спортам", — перакананы настаўнік фізкультуры Ратамскай дапаможнай школы Сяргей Копцеў. І сапраўды, абавязковымі трыма (у старэйшых — дзвюма) гадзінамі на тыдзень фізкультурныя заняткі тут не абмяжоўваюцца. Кожны з выхаванцаў з задавальненнем наведвае адну або некалькі спартыўных секцый, колькасці і разнастайнасці якіх пазайздросціла б любая ўзорная школа. Акрамя традыцыйнай лёгкай атлетыкі з футбольна-валейбольным дадаткам, тут багата і ўсялякай экзотыкі накшталт канькоў і горных лыжаў, парусавага і коннага спорту... А яшчэ ёсць нешта такое, да чаго ў большай ці меншай ступені маюць дачыненне ўсе — клуб аматараў бегу на тое і клуб, каб наведваць яго ў адпаведным настроі, "для душы", а не дзеля спартыўнага выніку. Зрэшты, заўзятыя бегуны, як і належыць, заняткаў не прапускаюць і педантычна ўдзельнічаюць ва ўсіх адпаведных мерапрыемствах. Сёлета, напрыклад, запланаваны 33 лёгкаатлетычныя прабегі, што адбудуцца літаральна па ўсёй Беларусі, і ў кожным збіраюцца прыняць удзел выхаванцы Ратамскай школы-інтэрната.

Безумоўна, прафесійных спартсменаў з усіх не атрымаецца, да гэтага тут і не імкнуцца. Калі ў некага склалася ўражанне, што школьнікаў катуюць безупыннымі трэніроўкамі, такога ў школе няма. Проста спорт у дадзеным выпадку аказаўся найлепшым сродкам для выхавання паўнацэннай асобы — ёсць нават спецыяльныя фізічныя практыкаванні, што дапамагаюць гэтым хлопчыкам і дзяўчынкам развіваць свае разумовыя здольнасці.

Ды няшмат аднадумцаў у настаўнікаў фізкультуры. Адміністрацыю мясцовага конезавода прыйшлося доўга ўгаворваць, перш чым вучням школы-інтэрната было канчаткова забаронена нават набліжацца да коней. Так што афіцыйна секцыі коннага спорту быццам не існуе. Усё адбываецца па асабістай дамоўленасці з даўнім сябрам аднаго з фізрукоў, бо сябар працуе там у якасці трэнера...

"Ах, спорт, ты — свет!" — хто не чуў гэтую фразу, што нарадзілася пад час адной з сусветных алімпіяд! Для выхаванцаў Ратамскай дапаможнай школы-інтэрната яна набыла самы літаральны сэнс. Спорт зрабіўся для іх сапраўднай чарадзейнай палачкай, што дапамагла ўбачыць не толькі свет навакольны, але і свой уласны, унутраны свет.

КІНААФІША МІНСКА

"Палёт начнога матылька"

Так называецца каляровая мастацкая кінастужка, створаная акцыянерным таварыствам "ВІТТ" на базе кінастудыі "Беларусьфільм". Паставіў яе рэжысёр Ю.Бяржыцкі паводле сцэнарыя Д.Іванова і У. Трыфанава. Карціна знята ў жанры меладрамы з элементамі лірычнай камедыі.

...Вечная, як свет, гісторыя вялікага кахання... Да нас на міжнародны музычны конкурс прылятае з Амерыкі таленавіты піяніст Роберт Паркер. І вось неяк уначы ў нумары Роберта з'яўляецца юная дзяўчына Алена, прадстаўніца старажытнай прафесіі. Яна толькі пачынае асвойваць сваё "рамяство" ў сценах інтурыстаўскіх гасцініц. На гэты раз Алена хаваецца ад праследавання капітана міліцыі Рагожына, які хоча вярнуць яе на правільны шлях.

Прастадушны амерыканскі юнак з першага погляду закахаўся ў нечаканую начную госцю...

Запамінальныя вобразы ствараюць у карціне Ганна Ціханава, Сафіко Чыаўрэлі, Уладзімір Янкоўскі, Іварс Ванагс, Пётр Вельямінаў і іншыя акцёры.

"Сяджу на нарах, як кароль..."

Свет ГУЛАГа вядомы нам сёння больш з палітычнага боку. Менш вядома так званая паралельная культура ГУЛАГа, дзе адну з галоўных роляў іграе наколка на целе зняволенага — татуіроўка. Іх прывычна бачыць, але мала хто ведае іх сапраўдны сэнс, сімвалы, мову. Як правіла, дзякуючы татуіроўцы можна даведацца аб "прафесіянальнай спецыялізацыі" злачынцы, яго паводзінах у зоне, прывычках.

У новай каляровай мастацка-публіцыстычнай кінастужцы "Сяджу на нарах, як кароль...", знятай кінематаграфістамі Расіі, унутраная мова ГУЛАГа, яго кадзіраваны сэнс раскрываюцца ў навелах, дзе жыццё зняволеных за калючым дротам, іх песні, быт, традыцыі становяцца галоўнай тэмай апавядання.

Стваральнікі фільма знайшлі цікавы прыём: малады акцёр Уладзімір Вінаградаў іграе ролю аднаго з тых, хто, учыніўшы злачынства, са звыклага існавання пераносіцца ў чужы і страшны свет турмаў, зон, перасылак, лагераў. Туды, дзе свае песні, традыцыі і законы...

Карціна пастаўлена рэжысёрам Міхаілам Ведышавым па свайму сцэнарыю, напісанаму ў садружнасці з Уладзіславам Раманавым.

24 сакавіка

«МАСКВА»: "Незаконнае ўварванне" (1,5 с.)*** – 12.00, 16.40, 21.20. "Чужыя-2" (2 с.)** – 14.10, 16.50.

«КАСТРЫЧНІК»: "Незаконнае ўварванне" (1,5 с.)*** – 12.10, 16.35, 18.40. "Чужыя-2" (2 с.)** – 14.10, 20.45. Інфармацыйна-пацяшальная праграма – 21.30.

«АЎРОРА»: "Як праводзяць канікулы Болек і Лёлек" (д) – 10.30. "Зорныя войны" (1,5 с.) (д) – 14.00. "Палёт начнога матылька" – 16.00 (л). "Горац-2" – 11.00, 15.00. "Надта прыгожыя, каб жыць"*** – 19.00, 21.00. "Наёмны забойца" – 12.00, 17.50, 19.30, 21.10. "Прышэльцы" – 13.00, 17.00.

«БЯРЭСЦЕ»: "Прышэльцы" – 12.00, 15.50. "Горац-2" – 14.00, 17.40. "Удачы вам, спадары!" – 11.30, 14.40. "Індакітай" (2 с.) – 16.30. "Бабнік-2"** – 13.20, 19.10. Інфармацыйна-пацяшальная праграма – 20.30.

«ВІЛЬНЮС»: "Горац-2" – 11.50, 15.30. "Індакітай" (2 с.) – 19.00. "Гарачыя дзяўчынкі"** – 13.40, 17.20, 21.30. Відэазала: 13.10, 15.15, 17.20, 19.25, 21.30.

«ДРУЖБА»: "Двое"*** – 21.00. "Нумар "люкс" для генерала з дзяўчынкай" – 15.20, 19.00. "Горац-2" – 13.30, 17.10. Відэакафэ: "Сапраўдны кінагерой" – 13.00, 17.20. "Целаахоўнік" (у гал.ролі К.Костнер) – 15.10. Інфармацыйна-пацяшальная праграма – 19.30.

«ПАРТЫЗАН»: "Чужыя-2" (2 с.)** – 10.00 (л), 14.20, 18.40. "Незаконнае ўварванне" (1,5 с.)*** – 12.20, 16.40, 21.00.

«ПЕРАМОГА»: "Удачы вам, спадары!" – 11.40, 17.10. "Горац-2" – 13.30, 19.00. "Прышэльцы" – 15.20, 20.50. Відэазала: "Пад напружаннем" – 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.20, 20.00.

«САЛЮТ»: "Незаконнае ўварванне" (1,5 с.)*** – 12.20, 16.50, 21.20. "Чужыя-2" (2 с.)** – 10.00, 14.30, 19.00.

«СУЧАСНІК»: "Страчаная імперыя" – 14.20. "Завяшчанне "блакітнага" дзядзечкі"**** – 16.00, 17.40, 19.20, 21.00.

«БЕЛАРУСЬ»: "Свабоднае падзенне"**** – 11.00, 14.20, 17.40, 19.20. "Конан-варвар" (2 с.) – 12.20, 16.10, 21.00. "Свавольнік з псіхушкі"**** – 12.40, 16.00. "Страчаная імперыя" – 10.50, 14.40, 18.30. "Індакітай" (2 с.) – 20.00. Інфармацыйна-пацяшальная праграма – 20.00.

«КІЕЎ»: "Свабоднае падзенне"**** – 16.30. "Свавольнік з псіхушкі"**** – 14.30. "Эмануэль"***** – 18.30, 20.20.

«КАМСАМОЛЕЦ»: "Свавольнік з псіхушкі"**** – 11.00, 13.00, 17.00, 19.00, 20.40. "Міс Катастрофа" – 15.00, 20.20. "Свабоднае падзенне"**** – 12.00, 14.00, 18.30. Зала індыйскага фільма "Танцор "дыска" (2 с.) – 16.00.

«МІР»: "Прышэльцы" – 13.00, 17.00, 19.00, 20.40. "Разборлівы жаніх" – 12.00, 16.00, 20.00. "Двое"**** – 14.00, 18.00. "Дэтэктыў па ўсіх правілах"*** – 11.00, 15.00. Відэазала: "Трэска" – 14.30, 16.30, 18.30.

«ПІЯНЕР»: "Мая мачаха – іншапланецянка" (1,5 с.) – 10.00 (л), 18.40. "Ну, пачакай!" (8–14 вып.) (д) – 12.00. "Новыя прыгоды капітана Врунгеля" (д) – 15.10. "Тэрмінатар" – 13.20, 16.40. "Мужчынскі зігзаг" – 20.40.

«РАКЕТА»: "Узыходзячае сонца" (2 с.)*** – 14.00. "Японская лэдзі Чатэрлей"***** – 16.20, 18.10, 20.00. Відэакафэ: "Помста Рыпнера" – 17.00. "Цяжкая мішэнь" – 19.30.

«РАДЗІМА»: "Двое"*** – 12.00, 15.40, 19.40. "Разборлівы жаніх" – 13.50, 21.20. "Узыходзячае сонца" (2 с.)*** – 17.30.

«ЗМЕНА»: "У трыдзевятым царстве" (д) – 14.00 (бяспл.сеанс). "Узыходзячае сонца" (2 с.)*** – 18.00. "Няма куды больш бегчы" – 12.00, 16.20, 20.20.

«ЦЭНТРАЛЬНЫ»: "Двое"*** – 13.25, 16.55, 20.20. "Нумар "люкс" для генерала з дзяўчынкай" – 10.00, 15.05, 22.00 (н). "Разборлівы жаніх" – 11.45, 18.35.

«ЭЛЕКТРОН»: "Свавольнік з псіхушкі"**** – 13.40, 16.50, 20.00. "Спакуса"**** – 15.20, 18.30, 21.40. "Свабоднае падзенне"**** – 16.00, 19.00, 20.40. "Бравыя хлопцы" – 14.40, 17.40.

«АВАНГАРД»: "Няма куды больш бегчы" – 15.00. "Моцны арэшак-2" (1,5 с.)** – 17.00. "Магазін "бікіні" – 19.00.

«ЗНАМЯ»: "Жыццё і дзіўныя прыгоды Рабінзона Крузо" (д) – 14.30. "Клас 1999"**** – 16.10. "Мядовы месяц у Лас-Вегасе"** – 18.00, 20.00.

«УДАРНІК»: "Лапландскія казкі" (д) – 14.00. "Моцны арэшак-2" (1,5 с.)** – 17.10. "Страчаная імперыя" – 15.30, 19.20.

(д) — дзіцячы сеанс;
*** — дзеці да 16 гадоў дапускаюцца ў суправаджэнні бацькоў;*
**** — дзеці да 16 гадоў не дапускаюцца;*
***** — дарослым з 18 гадоў;*
(л) — ільготны сеанс (скідка на 50 працэнтаў ад кошту білета);
(н) — начны сеанс (кошт білета на 30 працэнтаў вышэйшы).

ХАТНІ ЭКРАН

■ 22, аўторак

Беларускае тэлебачанне

8.00. Раніца рэспублікі.
8.10. Пад купалам Сусвету.
8.20. Надвор'е.
8.30. Пяць хвілін на жарты.
• 8.35. "Школа памочнікаў" і інш.
9.00. ТБ – школе. Геаграфія Беларусі.
◆9.30. "Квенцін Дорвард".
10.30. "Што на свеце пачуваецца..."
12.30. "Хроніка часоў вайны". Д/ф. 1-я серыя (ВМЗ).
13.30. Навіны.
13.40. Дзелавая хроніка.
◆15.15. "Бацькі і дзеці". 2-я серыя.
16.25. "Нов і К"-топ-10.
17.25. ТБ – школе. Культура Беларусі ў XIV–XVI стст.
17.55. Зачытайце маё пісьмо...
18.00. Дзелавая хроніка.
18.10. Абласныя навіны (Віцебск).
18.25. Навіны Бі-бі-сі.
19.00. Крымінальная хроніка.
19.20. Эканамічная хваля. Шляхі выхаду з крызісу.
20.05. "Ніл Гілевіч". Д/ф.
20.25. Пяць хвілін на жарты.
20.30. Кантакт.
20.35. Калыханка.
21.00. Панарама.
◆21.35. "Ніхто, акрамя цябе".
22.20. На сесіі ВС Рэспублікі Беларусь.
Пасля заканчэння – Пад купалам Сусвету; Надвор'е; "Асвальда Леўцы збірае сяброў".

Канал "Астанкіна"

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00. Навіны.
◆8.20. "Проста Марыя".
◆9.10. "Дробязі жыцця".
◆9.40. "Корцік". 1-я серыя.
10.50, 22.05. Прэс-экспрэс.
11.20. Ты помніш, таварыш...
14.25. Прадпрымальнік.
15.10. Справа.
• 15.20. "Том Соер" (Японія).
15.50. Чароўны свет, ці Сінема.
16.10. Наш музычны клуб.
16.50. Азбука ўласніка.
17.25. Украінская вясна.
17.50, 20.35. Надвор'е.
◆17.55. "Проста Марыя".
18.45. За радком пратакола.
18.55. Тэма.
19.40. Добрай ночы, малышы!
20.45. Бамонд.
◆21.00. "Справа Сухава-Кабыліна". 3-я серыя.
22.15. Тэлешоу "50х50".
23.40. Бумеранг.

Канал "Расія"

6.00, 13.00, 19.00, 22.20. Весткі.
6.20. Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30. Формула-730.
7.00. Новая лінія.
7.20. Час дзелавых людзей.
• 7.50. "Ну, пачакай!"
8.00. Навіны Эй-бі-сі.
12.40. Сялянскае пытанне.
◆13.25. "Інтэрвенцыя".
15.10. Канцэрт.
15.25. Тэлегазета.
15.30. Там-там навіны.
15.45. Студыя "Рост".
16.15. Новая лінія.
17.00. Паралелі.
17.30. Панове-таварышы.
17.45. Прасцей простага.
18.45. Свята кожны дзень.
19.25. Падрабязнасці.
◆19.35. "Санта-Барбара".
20.25. Арт-абстрэл.
21.10. Ціхі дом.
22.05. Экран крымінальных паведамленняў.
22.40. Аўтаімгненне.
22.45. Зоркі гавораць.
22.50. Спартыўная карусель.

Санкт-Пецярбург

6.30, 11.30, 14.30, 18.30, 22.45. Інфарм ТБ.
• 6.50. "Сонечны зайчык".
7.00. Актуальная экалогія.
7.30. Чалавек на зямлі.
8.00. "Хранограф".
◆8.55. "Варатар".
9.40. Кідайка.
10.20. Тэлемагазін.
10.30. Хуткая дапамога.
11.00. Канцэрт па заяўках.
11.40. Фільм-канцэрт.
12.00, 14.25, 18.05, 20.40, 1.35. Музычны момант.
◆12.05. "Чорная Гара".
13.30. Спявае Вольга Андрэева.
13.50. Новыя часы.
◆14.40. "Д'Артаньян і тры мушкецёры". 1-я серыя.
16.05. Танцуй, Іспанія!
17.15. Тры колы, фаліянт і іншыя...
17.35. Новы Пецярбург.
18.10. Вялікі фестываль.
18.55. Фестывальная мазаіка.
19.40. Спорт, спорт, спорт...
20.00. Сёння.
20.35. Тэлемагазін.
◆20.45. "На парозе ночы".
21.35. Блеф-клуб.
22.15. Валейбол. Чэмпіянат Расіі. "Аўтамабіліст" (Санкт-Пецярбург) – "Іскра" (Адзінцова).
22.40. Ваш стыль.
23.05. Тэніс. Кубак Пятра.
0.35. Еўрапейскі калейдаскоп.
1.05. "Чорны кот". Музычны фільм.

8-ы канал

18.00. Адкрыццё праграмы.
• 18.05. Мульфільмы.
18.35. Музычная праграма.
◆19.05. "Лабірынт правасуддзя".
19.50. Стрэс-паўза.
• 19.55. Мультфільмы.
20.15. Праграма аб здароўі "Жыццёвы выбар".
◆20.35. "Лёс". 38-я серыя.
21.15. Журфак БДУ прадстаўляе...
◆21.25. Справы надзённыя.
21.35. "Дарога на Санта-Фе".
23.25. Закрыццё праграмы.

■ 23, серада

Беларускае тэлебачанне

7.55. Праграма перадач.
8.00. Раніца рэспублікі.
8.10. Пад купалам Сусвету.
8.20. Надвор'е.
8.30. Пяць хвілін на жарты.
8.35. "Рамансы на вершы М.Цвятаевай". Фільм-канцэрт.
9.00. ТБ – школе. Культура Беларусі ў XIV–XVI стст.
◆9.30. "Ніхто, акрамя цябе".
10.15. Аэробіка.
10.50. Фестываль сямейных ансамбляў.
12.20. "Хроніка часоў вайны". Д/ф. 2-я серыя.
• 13.20. "Цудоўныя лекі".
13.30. Навіны.
13.25. Відзьма-нявідзьма.
◆16.25. "Бацькі і дзеці". 3-я серыя.
17.40. Беларуская графіка 20-х гадоў.
18.10. Абласныя навіны (Гомель).
18.25. Навіны Бі-бі-сі.
19.00. "Крок". "Пяць зорак".
20.00. Крэда.
20.25. Пяць хвілін на жарты.
20.30. Кантакт.
20.35. Калыханка.
21.00. Панарама.
◆21.35. "Ніхто, акрамя цябе".
22.20. На сесіі ВС Рэспублікі Беларусь.
Пасля заканчэння – Пад купалам Сусвету; Надвор'е; Акадэмічны час у Акадэмічным тэатры.

Канал "Астанкіна"

8.00, 11.00, 14.00, 17.30, 20.00, 23.00. Навіны.
8.20. Сарока.
8.40. Клуб падарожнікаў.
• 9.25. Мультфільм.
◆9.40. "Корцік". 2-я серыя.
10.50, 22.30. Прэс-экспрэс.
◆11.20. "Гарачаў і іншыя".
13.00. Фігурнае катанне. Чэмпіянат свету. Парнае катанне. Адвольная праграма.
• 15.15. "Том Соер".
15.40. Джэм.
16.10. Клуб-700.
16.40. Футбол. Таварыская сустрэча. Зборная Ірландыі – зборная Расіі.
17.45. Дакументы і лёсы.
18.50, 20.35. Надвор'е.
18.55. Пад музыку Вівальдзі. Праграма Э.Разанава.
19.40. Добрай ночы, малышы!
◆20.45. "Ваенны ўрач" (Францыя).
22.40. Фігурнае катанне. Чэмпіянат свету. Парнае катанне. Адвольная праграма.

Канал "Расія"

6.00, 13.00, 19.00, 22.20. Весткі.
7.20. Час дзелавых людзей.
• 7.50. "Ну, пачакай!"
8.00. Сусветныя навіны Эй-бі-сі.
8.25. Момант ісціны.
12.40. Сялянскае пытанне.
◆13.25. "Санта-Барбара".
14.15. Музычная праграма.
• 15.00. "Два рыцары".
15.10. Тэлегазета.
15.15. Паралелі.
15.30. Там-там навіны.
15.45. Студыя "Рост".
16.15. Новая лінія.
17.00. Бар'ер.
17.30. Калі вам за...
18.00. М-трэст.
18.15. Я – лідэр.
18.45. Свята кожны дзень.
19.25. Падрабязнасці.
◆19.35. "Санта-Барбара".
20.25. L-клуб.
21.15. Экспацэнтр прадстаўляе.
21.20. "Шчыры мастак, праўдзівы артыст, сапраўдны забойца". Прэм'ера тэлеспектакля-мюзікла. 4-я серыя.
22.40. Аўтаімгненне.
22.45. Зоркі гавораць.
22.50. Спартыўная карусель.
◆22.55. "Дні кахання".

Санкт-Пецярбург

6.30, 11.30, 14.30, 18.30, 22.45. Інфарм ТБ.
◆7.05. "На парозе ночы".
8.00. "Літоўскі транзіт".
8.30. Людміла Станукінас і яе фільмы.
• 9.00. "Русалка-балерына".
9.10. "Чорны кот". Музычны фільм.
9.40. Залаты ключ.
9.50. Сёння і штодзённа.
10.10. "Ласяня".
10.20. Тэлемагазін.
10.30. Хуткая дапамога.
11.00. Сярэбраная нітка.
11.40. "Полацкая жамчужына". Д/ф.
12.00, 14.25, 18.05, 20.40, 1.05. Музычны момант.
◆12.05. "Шукальнікі шчасця".
13.35. Сам-насам з музыкай.
◆14.40. "Д'Артаньян і тры мушкецёры". 2-я серыя.
16.15. Да юбілею АВДТ імя Г.Таўстаногава.
• 16.55. "Шчаня і сямёра гусянят".
17.05. Ваша права.
18.10. Вялікі фестываль.
18.55. Да юбілею АВДТ імя Г.Таўстаногава.
19.40. Спорт, спорт, спорт...
20.00. Сёння.
20.35. Тэлемагазін.
20.45. "Конь белы". 10-я серыя.
22.10. Валейбол. Чэмпіянат Расіі. "Аўтамабіліст" (Санкт-Пецярбург) – "Уралэнергамаш" (Екацярынбург).
22.35. Ваш стыль.
23.05. Тэніс. Кубак Пятра.
0.35. Спявае К.Плужнікаў.

8-ы канал

18.00. Адкрыццё праграмы.
◆18.05. "Карусель".
• Мультфільм.
18.35. Музычная праграма.
19.05. Гаспадыні на заметку.
◆19.10. "Хіл стрыт блюз".
20.00. Стрэс-паўза.
• 20.05. Мультфільмы.
20.30. Сямейнае кола.
◆20.35. "Швейцарскія рабінзоны". 2-я серыя.
21.15. МКТ прадстаўляе: "Хатні доктар".
◆21.45. "Закон, але не помста". 1-я частка.
23.15. Музычная праграма.
23.25. Закрыццё праграмы.

Каб зэканоміць ваш час:
◆ мастацкія фільмы
• мультфільмы

НАДВОР'Е

Сёння ўдзень па рэспубліцы чакаецца воблачнае з праясненнямі надвор'е, без ападкаў. Тэмпература паветра ў Мінску, Віцебску, Магілёве – +2– +4°, Гомелі, Гродна – +3– +5°, Брэсце – +5–+7°. У наступныя двое сутак на большай частцы тэрыторыі чакаюцца ападкі ў выглядзе мокрага снегу, пераходзячага ў дождж. Вецер паўднёва-заходні 9 – 14 м/с, парывамі 15 – 19 м/с, 24-га – месцамі да 24 м/с.

Тэмпература паветра 23-га ўначы – 0– -5°, па ўсходу да –10 градусаў, удзень +1 – +6°, 24-га ўначы 0– +5°, удзень +2 – +7°.

Валянціна СКРЭБЕЦ, інжынер-сіноптык Белгідрамета.

Заснавальнікі: ЦК СМБ, калектыў рэдакцыі газеты "Чырвоная змена".
Выдавец: газетна-выдавецкае закрытае акцыянернае таварыства "Маладняк", 220013 г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а.
Газета ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Набрана і звярстана ў наборна-выдавецкім бюро "ЧЗ".
Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220013, г.Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79.
Выходзіць у аўторак, чацвер і суботу.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падбор і дакладнасць прыведзеных фактаў. Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы ў парадку абмеркавання, не падзяляючы пункту гледжання аўтара.
Час падпісання ў друк: па графіку – 19.20, падпісана – 19.20.
М. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Індэкс 63129. Тыраж 65 500. Зак. 31.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220013 г.МІНСК, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная – 68-26-27; намеснікі галоўнага рэдактара – 32-12-82, 68-29-45; сакратарыят – 68-29-28; аддзел палітыкі – 68-25-55; аддзел эканомікі і сацыяльных праблем – 68-28-52; аддзел культуры і гістарычнай спадчыны – 68-29-56; аддзел маральна-этычнага выхавання – 68-25-93; аддзел пісьмаў і вывучэння грамадскай думкі – 68-28-32; аддзел інфармацыі – 68-27-21; аглядальнікі – 68-29-26; аддзел ілюстрацыі – 68-27-74, 68-25-41; ул. кар. па Брэсцкай вобл. – (01622) 5-57-57, ул. кар. па Віцебскай вобл. – (02132) 2-36-37.
РЭКЛАМНАЯ СЛУЖБА – тэл.68-29-56, 68-29-45. Факс: 32-21-03.
Расцэнкі на рэкламу ў сакавіку: І паласа — 5000 руб./ кв.см, IV паласа — 4000 руб./кв.см.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: Сяргей БАЛЦЭВІЧ (адказны сакратар), Валянцін БАРЫСЕВІЧ, Валерый ВАРАНЕЦКІ, Валерый ІВАНОЎ, Мікалай ЛАРКОВІЧ, Віктар ЛЮКОВІЧ, Алесь МАСАРЭНКА, Станіслаў НІЧЫПАРОВІЧ, Алесь САЛАМАХА (першы нам.галоўнага рэдактара), Павел СІМАНАЎ (нам.галоўнага рэдактара, дырэктар агенцтва "ЧЗ-інфарм"), Алег СЛУКА, Наталля СТРАЛКОВА, Кузьма ШАПЛЫКА, Вольга ШАЎКО.

Галоўны рэдактар Уладзімір БЕЛЬСКІ